

สัญญาชาติไทยได้ คำสั่งถอนสัญญาชาติไทยจะมีผลให้ผู้ถูกถอนสัญชาติตกเป็นต่างด้าวในวันที่มีการประกาศคำสั่งนี้ในราชกิจจานุเบกษาเท่านั้น⁹

แต่อย่างไรก็ตาม ขอให้สังเกตว่า คณะกรรมการพิจารณาถอนสัญชาติเป็นคณะกรรมการที่ตั้งโดยมาตรา ๒๐ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ คณะกรรมการนี้ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานกรรมการ โดยมีกรรมการจากอีก ๔ หน่วยงาน กล่าวคือ อธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมตำรวจ สำนักงานอัยการสูงสุด และผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ จะเห็นว่า กรรมการในคณะกรรมการพิจารณาถอนสัญชาติส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยงานของ กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีแนวโน้มที่จะถ่วงหน่วงเกี่ยวกับความมั่นคงภายในของรัฐเป็นงานหลักมากกว่าที่จะคำนึงถึงสิทธิของปัจเจกชนหรือภาพพจน์ของประเทศไทยในประชาคมระหว่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม ข้อคำนึงทั้งสองก็ยังคงปรากฏอยู่ เนื่องจากการเข้าร่วมในคณะกรรมการของอัยการสูงสุดที่มาจากหน่วยงานที่ถือว่า หน้าที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนเป็นงานหลักของหน่วยงาน และเนื่องจากการเข้าร่วมของผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภาระหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องความมั่นคงในทางระหว่างประเทศของประเทศไทย

แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่คณะกรรมการพิจารณาถอนสัญชาติมีความเห็นแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่ต้องรับฟังความเห็นนี้ แต่ไม่มีหน้าที่จะต้องสั่งตามความเห็นนี้แต่อย่างไร กฎหมายรับรองให้อำนาจสั่งการเป็นของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

คำสั่งถอนสัญชาติไทยเป็นการกระทำของฝ่ายปกครองประเภทหนึ่ง ดังนั้น หาก รัฐมนตรีมีคำสั่งโดยไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาถอนสัญชาติ คำสั่งนั้นย่อม เป็นการกระทำของฝ่ายปกครองที่มีชอบด้วยกระบวนการตามกฎหมายอันเป็นเหตุแห่งการเพิกถอนได้

และนอกจากนั้น กฎหมายมิได้รับรองอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่จะสั่งถอนสัญชาติไทยของบุคคลใดก็ได้ตามอำเภอใจ รัฐมนตรีจะมีคำสั่งถอนสัญชาติไทยของบุคคลใดได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้กระทำการที่กฎหมายกำหนดให้เป็นเหตุที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอาจใช้อำนาจถอนสัญชาติได้ ในกรณีที่รัฐมนตรีมีคำสั่งถอนสัญชาติไทยโดยไม่

⁹ มาตรา ๕ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

บทที่ ๖ กระบวนการของรัฐในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร. พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

มีกฎหมายให้อำนาจ คำสั่งนั้นย่อมถูกเพิกถอนได้เช่นกัน ในปัจจุบัน ไม่มีศาลปกครองในประเทศไทย ศาลยุติธรรมส่วนแพ่งจึงทำหน้าที่ศาลปกครองในการเพิกถอนคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่มีชอบ ในกรณีที่มีการตั้งศาลปกครองแล้ว หน้าที่ย่อมเป็นของศาลปกครอง

(๒.๓.) การถอนสัญชาติไทยของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวโดยคำสั่งของฝ่ายตุลาการ

ภายใต้กฎหมายสัญชาติไทยในปัจจุบัน ศาลมีอำนาจที่จะสั่งถอนสัญชาติคนไทยโดยหลักดินแดน เพราะเหตุว่า เป็นภัยต่อรัฐและเป็นภัยต่อสังคมเท่านั้น¹⁰ แม้คดีนี้เป็นคดีปกครอง เพราะเป็นคดีระหว่างรัฐและเอกชน แต่ในยุคที่ประเทศไทยยังไม่มีศาลปกครอง ศาลแพ่งจึงทำหน้าที่พิจารณาคดีปกครอง และในกระบวนการพิจารณาของศาลนั้น ก็ใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแทนกฎหมายวิธีพิจารณาความปกครอง ในระบบที่เป็นอยู่ ศาลมีคำสั่งถอนสัญชาติไทยก็ต่อเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่โดยทั่วไป ก็คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเสนอเรื่องต่ออัยการ เพื่อให้อัยการนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อพิจารณา¹¹

ขอให้สังเกตว่า การถอนสัญชาติไทยของคนไทยโดยหลักดินแดนโดยผลของกฎหมายเพราะเป็นภัยต่อรัฐและสังคมจึงเกิดขึ้นได้ยากมาก จะเห็นว่า แม้มีความเห็นจากกรมตำรวจว่า ควรถอนสัญชาติ แต่อัยการก็อาจจะไม่เห็นด้วยและมีคำสั่งไม่ฟ้องต่อศาล หรือในกรณีที่อัยการเห็นควรถอนสัญชาติเช่นกัน ศาลก็อาจไม่เห็นด้วยก็เป็นไป และศาลนี้ย่อมหมายความว่า ความถึงศาลทั้ง ๓ ชั้น กล่าวคือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา การกลั่นกรองว่า จะถอนสัญชาติไทยของคนไทยโดยหลักดินแดนโดยผลของกฎหมายเพราะเป็นภัยต่อรัฐและสังคม หรือไม่ จึงมีกระบวนการเบ็ดเสร็จถึง ๕ ขั้นตอนทีเดียว

ขอให้สังเกตว่า กฎหมายระบุเป็นอำนาจของศาลที่จะมีคำสั่งที่จะถอนสัญชาติไทยของคนไทยโดยหลักดินแดนโดยทั่วไป ดังนั้น คำว่า "สัญชาติไทยโดยหลักดินแดน" ในที่นี้จึงหมายถึง

10 ในยุคที่ พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕ มีผล ผู้มีอำนาจในการถอนสัญชาติไทยโดยการเกิดโดยหลักดินแดนของบุคคลในทุกกรณีก็คือศาลเท่านั้น แต่ในยุคที่ พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ มีผล กฎหมายให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่จะสั่งถอนสัญชาติไทยโดยการเกิดโดยหลักดินแดนหากบุคคลนั้นละทิ้งประเทศไทยหรือละเลยสัญชาติไทย

11 มาตรา ๑๗ วรรคที่ ๒ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

ความรวมทั้งโดยผลอัตโนมัติของกฎหมาย¹²และโดยผลของคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย¹³ แต่อย่างไรก็ตาม ขอให้สังเกตว่า ในกรณีที่คนไทยโดยหลักดินแดนโดยผลของคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นภัยต่อรัฐของนั้น กฎหมายสัญชาติไทยในปัจจุบันก็รับรองให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่จะมีคำสั่งถอนสัญชาติไทยนี้ได้ด้วย ดังนั้น โดยหลักกฎหมาย เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจจะดำเนินการโดยเสนอเรื่องให้คณะกรรมการพิจารณาถอนสัญชาติเพื่อมีความเห็นให้รัฐมนตรีมีคำสั่งถอนสัญชาติ หรือเสนอเรื่องให้อัยการฟ้องศาลก็ได้ แต่โดยทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กรณีน่าจะจะเป็นไปในทางหลังมากกว่า เพราะการดำเนินการเป็นไปโดยง่าย และเป็นไปตามข้อเสนอของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้มากกว่า

(๓.) ข้อเท็จจริงที่กฎหมายไทยกำหนดให้เป็นเหตุแห่งการเสียสัญชาติไทยโดยเจตนาของรัฐ

หลังจากกล่าวถึงองค์การของรัฐที่มีอำนาจถอนสัญชาติไทยของบุคคลแล้ว จึงควรที่จะศึกษาถึงข้อเท็จจริงที่กฎหมายไทยยอมรับให้เป็นเหตุแห่งการถอนสัญชาติได้ จากการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายสัญชาติไทย พบว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวมีอยู่ ๔ ประการด้วยกัน กล่าวคือ

(๓.๑.) ความเป็นภัยต่อรัฐ

ในกฎหมายสัญชาติไทย “ความเป็นภัยต่อรัฐ” ย่อมหมายความว่า “กระทำการใดๆ อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงหรือขัดต่อประโยชน์ของรัฐ หรือเป็นการเหยียดหยามประเทศชาติ” ดังได้กล่าวมาแล้วว่า หลักกฎหมายสัญชาติไทยให้อำนาจแก่ทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ศาล และฝ่ายนิติบัญญัติ ที่จะใช้หลักความเป็นภัยต่อรัฐในการถอนสัญชาติไทยของบุคคล

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอาจใช้เหตุดังกล่าวนี้ในการถอนสัญชาติไทยของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว ๓ ลักษณะ กล่าวคือ คนไทยโดยการแปลงสัญชาติ¹⁴ หญิง

12 โปรดย้อนดูบทที่ ๔ ของรายงานผลวิจัยฉบับนี้

13 โปรดย้อนดูบทที่ ๔ ของรายงานผลวิจัยฉบับนี้

14 มาตรา ๑๘(๓) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕; มาตรา ๑๔(๓) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

บทที่ ๖ กระบวนการของรัฐในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวสมกมลกลืนในสังคมไทย: ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

ไทยโดยการสมรส¹⁵ และคนไทยโดยหลักดินแดนโดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย¹⁶

ในกรณีที่คนไทยโดยหลักดินแดนโดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีพฤติการณ์ที่เป็นภัยต่อรัฐ กล่าวคือ มีพฤติการณ์อันสมควรเพื่อความมั่นคงหรือประโยชน์ของรัฐ กฎหมายสัญชาติไทยในปัจจุบันก็รับรองให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจถอนสัญชาติไทยของบุคคลดังกล่าว โดยกระบวนการพิจารณาเบื้องต้นของคณะกรรมการพิจารณาถอนสัญชาติตามมาตรา ๒๐ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ โดยมีต้องส่งอัยการเพื่อร้องขอให้ศาลมีคำสั่งถอนสัญชาติ ดังเช่นกรณีของบุคคลผู้ได้สัญชาติไทยโดยหลักดินแดนโดยผลอัตโนมัติของกฎหมาย และขอให้สังเกตว่า รัฐมนตรีอาจสั่งถอนสัญชาติไทยในกรณีนี้ แม้คนไทยดังกล่าวยังไม่มี "การกระทำ" ที่เป็นภัยต่อรัฐ เพราะกฎหมายกำหนดว่า แม้มีเพียง "พฤติการณ์" รัฐมนตรีก็มีอำนาจที่จะเข้าควบคุมการใช้สัญชาติไทยของคนไทยโดยหลักดินแดนโดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้ว

แต่ในกรณีของคนไทยโดยการสมรสและคนไทยโดยการแปลงสัญชาติ กฎหมายให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะสั่งถอนสัญชาติไทยในกรณีที่มี "การกระทำ" ที่เป็นภัยต่อรัฐแล้วเท่านั้น เพียงแค่การมี "พฤติการณ์" ไม่เพียงพอที่จะสั่งถอนสัญชาติไทยของบุคคลดังกล่าว

ส่วนกฎหมายสัญชาติไทยได้ยอมรับให้ศาลใช้เหตุนี้ในการสั่งถอนสัญชาติไทยของคนไทยโดยหลักดินแดนโดยการเกิดที่มีบิดาที่ชอด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวทุกประเภท แต่ในทางปฏิบัติ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ในส่วนที่เกี่ยวกับคนไทยโดยหลักดินแดนโดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากกฎหมายให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะเสนอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ถอนสัญชาติก็ได้ หรือให้ศาลถอนสัญชาติก็ได้ ดังนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่เบื้องต้นจึงมีแนวโน้มที่จะใช้วิธีการถอนสัญชาติโดยเสนอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ถอนสัญชาติ เพราะขั้นตอนซับซ้อนน้อยกว่า และใช้เวลาน้อยกว่า

15 มาตรา ๑๓ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕ ซึ่งถูกแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๐๓; มาตรา ๑๖(๒) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

16 มาตรา ๑๘ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘; มาตรา ๑๘ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ ซึ่งถูกแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

แต่อย่างไรก็ตาม มีกรณีในศาลฎีกาที่จะต้องกำหนดความเป็นไทยโดยการเกิด โดยหลักดินแดนของบุคคลที่มีบิดาต่างด้าวซึ่งเดินทางออกไปนอกประเทศไทยเกิน ๕ ปีนับแต่บรรลุนิติภาวะ พนักงานอัยการมักจะอ้างเหตุนี้มาเป็นเหตุในการชี้ว่า บุคคลดังกล่าวเสียสัญชาติไทยแล้ว แต่ศาลไม่เห็นด้วย ศาลอ้างบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่า การเสียสัญชาติไทยในกรณีนี้จะเกิดขึ้นมาได้ก็จะต้องมีคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเพื่อยกถอนสัญชาติไทยของบุคคลนี้โดยเฉพาะเจาะจงเสียก่อน และความเป็นต่างด้าวจะเกิดก่อนบุคคลในทางระหว่างประเทศก็ต่อเมื่อได้มีการประกาศคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเพื่อยกถอนสัญชาติไทยของบุคคลดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ดังนั้น จะเห็นว่า ในปัจจุบัน มีคนไทยจำนวนมากที่ออกไปตั้งรกรากในต่างประเทศ และไม่ได้กลับมาเมืองไทยเกินกว่า ๕ ปีนับแต่บรรลุนิติภาวะ บุคคลดังกล่าวก็ยังมีสัญชาติไทยอยู่ ตราบเท่าที่รัฐมนตรีไม่ได้ใช้อำนาจตามกฎหมายที่จะมีคำสั่งเพื่อยกถอนสัญชาติ²⁴ และโดยความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่ในการตั้งสำนวนเสนอการถอนสัญชาติไทยของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว²⁵ ระยะเวลา ๕ ปีมิใช่ระยะเวลาที่ชี้ถึงเจตนาที่ชัดเจนของบุคคลว่า ประสงค์จะละทิ้งประเทศไทย จึงควรจะมีการกำหนดระยะเวลาที่นานกว่านี้เพื่อที่ถือได้ว่า บุคคลได้ละทิ้งประเทศไทยแล้ว กล่าวคือ ความกลมกลืนระหว่างบุคคลและสังคมไทยได้สิ้นสุดลงแล้ว

(๓.๕.) การละเลยสัญชาติไทย

ในกฎหมายสัญชาติไทย “การละเลยสัญชาติไทย” ย่อมหมายความว่า “การที่บุคคลยังใช้สัญชาติเดิม” แม้ว่าจะมีสถานภาพเป็นไทยก็ตาม กฎหมายสัญชาติไทยปัจจุบันให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่จะถอนสัญชาติไทยของคนไทยโดยหลักดินแดนที่มีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าว²⁶ หรือคนไทยโดยการแปลงสัญชาติ²⁷

ขอให้เปรียบเทียบอีกเช่นกันว่า หากหญิงไทยโดยการสมรส หรือคนไทยโดยการเกิดโดยหลักสืบสายโลหิต ละเลยสัญชาติไทย กฎหมายไทยก็ไม่ได้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการ

24 ฎ.๒๗๔๖/๒๕๓๕

25 ได้สอบถามจากเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่และเจ้าหน้าที่ทางทูต ซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในกรณีนี้

26 มาตรา ๑๗(๒) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ แต่ในยุคลที่ใช้ พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕ อำนาจดังกล่าวเป็นของศาล (มาตรา ๑๖ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕)

27 มาตรา ๑๘(๒) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕; มาตรา ๑๙(๒) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

กระทรวงมหาดไทยที่จะถอนสัญชาติไทยของบุคคลดังกล่าวได้ ในขณะที่กฎหมายไม่อนุญาตให้คนไทยโดยการแปลงสัญชาติหรือคนไทยโดยการเกิดโดยหลักดินแดนกระทำเช่นนั้น การกระทำดังกล่าวถือเป็นเหตุอันสมควรที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะมีคำสั่งถอนสัญชาติไทยได้

(๓.๖.) การเป็นชนชาติศัตรู

ในกฎหมายสัญชาติไทย “การเป็นชนชาติศัตรู” ย่อมหมายถึง “การที่ยังคงมีสัญชาติของประเทศที่ทำสงครามกับประเทศไทย” ในการพิจารณาประวัติศาสตร์กฎหมายของไทยพบว่า ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารต่างก็ใช้เหตุอันนี้ในการทำให้บุคคลเสียสัญชาติไทย

ฝ่ายนิติบัญญัติได้เคยบัญญัติให้คนไทยที่กระทำการเป็นชนศัตรูต้องเสียสัญชาติไทยไว้ในมาตรา ๗ ตริ แห่ง พ.ร.บ.ว่าด้วยชนศัตรูและทรัพย์สินของชนศัตรู พ.ศ.๒๕๓๕²⁸ ซึ่งถูกเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.ว่าด้วยชนศัตรูและทรัพย์สินของชนศัตรู(ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๔๕ โดยกำหนดว่า “ชนศัตรูซึ่งมีสัญชาติไทยย่อมสูญเสียสัญชาติไทยทันทีเมื่อมีประกาศระบุว่า เป็นชนศัตรู.....” โดยผลของกฎหมายนี้ บุคคลที่อาจถูกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศว่าเป็น“ชนศัตรู” ก็คือ “บุคคลซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในอาณาเขตแห่งประเทศหรือจักรภพที่ทำสงครามต่อประเทศไทย” หรือ “บุคคลซึ่งเป็นคนชาติแห่งประเทศหรือจักรภพที่ทำสงครามต่อประเทศไทย”²⁹ ดังนั้น ในระหว่างภาวะสงครามของประเทศไทย คนไทยซึ่งมีถิ่นที่อยู่ในประเทศคู่สงครามกับประเทศไทยหรือคนไทยซึ่งมีสัญชาติของประเทศคู่สงครามกับประเทศไทย ย่อมเสียสัญชาติไทยจะเห็นได้ชัดเจนว่า แม้โดยข้อเท็จจริงจะยังคงมีความสัมพันธ์ที่แท้จริงระหว่างประเทศไทยและบุคคลดังกล่าว แต่ด้วยเหตุผลทางความมั่นคง กฎหมายจึงกำหนดให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวสิ้นสุดลง กฎหมายดังกล่าวจึงทำให้คนสัญชาติเยอรมันที่ได้แปลงสัญชาติเป็นไทยก่อนสงครามโลกเสียสัญชาติไทยเพราะการประกาศสงครามระหว่างประเทศไทยและประเทศเยอรมัน³⁰

28 ใน:ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๙ ตอนที่ ๑๑ ลงวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๕ หน้า ๔๕๑

29 มาตรา ๓ แห่ง พ.ร.บ.ว่าด้วยชนศัตรูและทรัพย์สินของชนศัตรู(ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๔๕

30 หลวงประดิษฐมนูธรรม, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, ๒๔๗๙, หน้า ๙๙-๑๐๐, หวี ตะเวทีกุล, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, ๒๔๗๘, หน้า ๑๔๓.

กฎหมายสัญชาติไทยปัจจุบันให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่จะถอนสัญชาติไทยของคนไทยโดยการแปลงสัญชาติ³¹ ในลักษณะเดียวกัน หากหญิงไทยโดยการสมรส หรือคนไทยโดยการเกิด มีสัญชาติของประเทศที่ทำสงครามกับประเทศไทย กฎหมายไทยก็ไม่ได้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่จะถอนสัญชาติไทยของบุคคลได้ ในขณะที่กฎหมายไม่อนุญาตให้คนไทยโดยการแปลงสัญชาติกระทำเช่นนั้น การกระทำความผิดถือว่าเป็นเหตุอันสมควรที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะมีคำสั่งถอนสัญชาติไทย

(๓.๗.) การที่บุพการีถูกถอนสัญชาติไทย

จะเห็นว่า คนไทยโดยการแปลงสัญชาติในขณะที่ยังเป็นผู้เยาว์อาจถูกถอนสัญชาติไทยด้วยเหตุผล ๒ ประการ กล่าวคือ เมื่อตนเองมีการกระทำที่กฎหมายห้าม ประการหนึ่ง และเมื่อบุพการีมีการกระทำที่กฎหมายห้าม อีกประการหนึ่ง

ในกรณีที่คนไทยโดยการแปลงสัญชาติในขณะที่ยังเป็นผู้เยาว์มีการกระทำที่กฎหมายห้ามเอง กล่าวคือ เป็นภัยต่อรัฐ หรือเป็นภัยต่อสังคม หรือมีการแปลงสัญชาติที่ไม่สุจริต หรือละเลยสัญชาติไทย หรือละทิ้งสัญชาติไทย หรือเป็นชนศัตรูในภาวะสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจ³²ที่จะมีคำสั่งถอนสัญชาติไทยแก่ผู้ซึ่งได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติในขณะที่ยังเป็นผู้เยาว์ได้

หรือในกรณีที่บุพการีมีการกระทำที่กฎหมายห้ามข้างต้น รัฐมนตรีมีอำนาจที่จะมีคำสั่งถอนสัญชาติไทยแก่ผู้ซึ่งได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติในขณะที่ยังเป็นผู้เยาว์ได้ แต่ต้องมีเงื่อนไข ๓ ประการดังต่อไปนี้

ในประการแรก รัฐมนตรีจะต้องมีอำนาจที่จะมีคำสั่งถอนสัญชาติไทยของบิดา หรือมารดาของบุตรผู้นั้น ในกรณีที่รัฐมนตรีไม่มีอำนาจถอนสัญชาติไทยของบุพการี จะมาถอนสัญชาติไทยของบุตรแต่ผู้เดียวไม่ได้

31 มาตรา ๑๘(๖) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕; มาตรา ๑๘(๖) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

32 มาตรา ๑๙ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕; ตามมาตรา ๑๙ วรคที่ ๑ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

บทที่ ๖ กระบวนการของรัฐในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวสมกมลกลืนในสังคมไทย: ข้อเสนอทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

ในประการที่สอง บุตรนั้นจะต้องได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติในขณะที่ยังเป็นผู้เยาว์³³ เพราะบิดาหรือมารดานั้นได้แปลงสัญชาติเป็นไทยพร้อมกับบุตร ดังนั้น หากบุตรเกิดหลังบิดาหรือมารดาได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ บุตรย่อมมีสัญชาติไทยโดยหลักสืบสายโลหิต ในกรณีที่ถอนสัญชาติไทยของบิดาหรือมารดา จึงไม่อาจขยายคำสั่งถอนสัญชาติไทยมาถึงบุตรผู้นี้

ในประการที่สาม บุตรนั้นจะต้องยังไม่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายไทย กล่าวคือ ยังมีอายุไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ หรือในกรณีที่ยังมีอายุไม่เกิน ๒๐ ปีบริบูรณ์ ก็อาจถอนสัญชาติไทยของบุตรมิได้ หากว่า บุตรสมรสแล้ว เพราะการสมรสมีผลทำให้บุคคลบรรลุนิติภาวะได้เช่นกัน

(๓.๘.) การแปลงสัญชาติเป็นต่างด้าว

ตั้งแต่วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๕³⁴ จนถึงปัจจุบัน³⁵ กฎหมายไทยได้กำหนดให้การแปลงสัญชาติเป็นต่างด้าวมีสถานะเป็นข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้เสียสัญชาติไทยโดยผลของกฎหมาย การสิ้นสุดของสัญชาติไทยจึงเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ เป็นการเสียสัญชาติไทยโดยเจตนาของฝ่ายนิติบัญญัติโดยตรง กฎหมายไทยไม่ยอมรับให้บุคคลมีสัญชาติไทยควบคู่ไปกับสัญชาติต่างด้าวโดยการแปลงสัญชาติ เหตุผลที่กำหนดดังกล่าวก็น่าจะเป็นเพราะกฎหมายไทยต้องการจะป้องกันมิให้บุคคลนี้ถือสองสัญชาติในเวลาเดียวกัน

ขอให้สังเกตว่า ในบางกรณี กฎหมายยอมรับให้บุคคลมีหลายสัญชาติพร้อมกันได้ กล่าวคือ กฎหมายไทยมิได้ห้ามมิให้บุคคลมีสัญชาติโดยการเกิด ๒ สัญชาติ อาทิ สัญชาติไทยโดยหลักสืบสายโลหิตและสัญชาติไทยโดยหลักดินแดน แต่หากบุคคลนั้นเองแสดงเจตนาจะได้สัญชาติอื่น กฎหมายไทยไม่ยอมรับที่จะให้เขามีสัญชาติไทยต่อไป การแปลงสัญชาติเป็นต่างด้าว

33 กล่าวคือ กรณีตามมาตรา ๑๓ แห่ง พ.ร.บ.แปลงชาติ ร.ศ.๑๓๐ และตามมาตรา ๑๒ วรรคที่ ๒ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

34 มาตรา ๑๗ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๔๕ ซึ่งกำหนดว่า "คนไทยซึ่งได้แปลงสัญชาติเป็นคนต่างด้าวย่อมขาดจากสัญชาติไทย"

35 มาตรา ๒๒ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ ซึ่งกำหนดว่า "ผู้ซึ่งมีสัญชาติไทยและได้แปลงสัญชาติเป็นคนต่างด้าว หรือสละสัญชาติไทย หรือถูกถอนสัญชาติไทย ย่อมเสียสัญชาติไทย"

บทที่ ๖ กระบวนการของรัฐในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว
รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย-ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย
โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

ทำให้เขาเสียสัญชาติไทยโดยผลของกฎหมาย แม้บุคคลนั้นจะไม่มีเจตนาจะเสียสัญชาติไทย และไม่จำเป็นต้องกรของผู้อื่นใดจะต้องมาแสดงเจตนาถอนสัญชาติ การเสียสัญชาติไทยเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติทันทีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า มีการแปลงสัญชาติเป็นต่างด้าว บุคคลผู้แปลงสัญชาติเป็นต่างด้าวย่อมหมดสิทธิที่จะอ้างความเป็นไทยต่อรัฐ กล่าวคือ ประเทศไทยผู้เป็นเจ้าของสัญชาติ แต่อย่างไรก็ตาม บุคคลผู้แปลงสัญชาติเป็นต่างด้าวจะตกเป็นต่างด้าวก็ต่อเมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศการเสียสัญชาติเพราะแปลงสัญชาติเป็นต่างด้าวนี้ในราชกิจจานุเบกษา³⁶ กล่าวคือ การเสียสัญชาติจึงจะมีผลโดยทั่วไปต่อสาธารณชน มิใช่แต่เฉพาะระหว่างรัฐผู้ให้สัญชาติและเอกชนผู้ได้สัญชาติ

การเสียสัญชาติไทยเพราะการแปลงสัญชาติเป็นต่างด้าวในช่วงเวลานับแต่วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๕ จนถึงวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๐๘ ย่อมเป็นไปโดยผลของมาตรา ๑๗ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๔๕ แต่หากการเสียสัญชาติไทยเพราะการแปลงสัญชาติเป็นต่างด้าวในช่วงเวลานับแต่วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๐๘ จนปัจจุบันย่อมเป็นไปโดยผลของมาตรา ๒๒ แห่ง พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

(๓.๙.) การแสดงตนเป็นต่างด้าวในประเทศไทย

กฎหมายสัญชาติไทยในปัจจุบัน³⁷ กำหนดห้ามมิให้คนไทยโดยการเกิดที่มีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าว³⁸ ดังนั้น หากคนไทยโดยหลักดินแดนหรือคนไทยโดยหลักสืบสายโลหิตจากมารดาคนใดที่มีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าว บุคคลนั้นก็ถูกห้ามมิให้ทำเช่นนั้น การฝ่าฝืนย่อมหมายความว่า บุคคลนั้นจะเสียสัญชาติไทยโดยผลของกฎหมายนี้ตั้งแต่วันที่ได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว

36 ความเห็นของกรมอัยการที่ ท.๑๔๘/๒๕๒๔ นอกจากกรมอัยการจะเห็นว่า ผลของการเสียสัญชาติไทยเพราะแปลงสัญชาติเป็นอเมริกันจะเกิดผลสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อมีการประกาศการเสียสัญชาติในราชกิจจานุเบกษา กรมอัยการมีความเห็นไปถึงว่า เมื่อยังไม่มีประกาศการเสียสัญชาติไทยนี้ บุคคลจึงมีสองสัญชาติ ซึ่งอาจจะสละสัญชาติไทยได้ตามมาตรา ๑๕ แห่ง พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

37 มาตรา ๒๑ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ ซึ่งแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

38 ในปัจจุบัน ก็คือ พ.ร.บ.การทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ.๒๕๔๓

บทที่ ๖ กระบวนการของรัฐในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

การมีหลายสัญชาติของบุคคลย่อมเปิดโอกาสให้บุคคลนั้นแสดงตนว่า เป็นคนชาติของรัฐเจ้าของสัญชาติหลายรัฐ เช่น นายโจมีสัญชาติไทยโดยหลักสืบสายโลหิตจากมารดาและมีสัญชาติฝรั่งเศสโดยหลักสืบสายโลหิตจากบิดา กฎหมายไทยย่อมยอมรับหากนายโจจะกล่าวอ้างความเป็นไทยต่อประเทศไทย อาทิ ร้องขอมิบัติประจำตัวประชาชนไทยตามกฎหมายไทยว่าด้วยการทะเบียนราษฎร และไม่ถือเป็นเหตุให้เสียสัญชาติไทยหากนายโจจะกล่าวอ้างความเป็นฝรั่งเศสต่อประเทศฝรั่งเศสจนกระทั่งร้องขอมิบัติประจำตัวประชาชนฝรั่งเศสตามกฎหมายฝรั่งเศสว่าด้วยการทะเบียนราษฎร แต่กฎหมายไทยย่อมไม่อาจยอมรับ หากนายโจจะกล่าวอ้างความเป็นต่างด้าวต่อประเทศไทยโดยการร้องขอใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าว เพราะเท่ากับบุคคลเลือกที่จะเป็นต่างด้าวในประเทศไทย ดังนั้น เขาจึงควรจะเสียสัญชาติไทย

ขอให้สังเกตว่า กฎหมายสัญชาติไทยทุกยุคทุกสมัยไม่ได้กำหนดห้ามคนไทยถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ดังนั้น เราอาจแบ่งวิวัฒนาการของกฎหมายสัญชาติไทยว่าด้วยการยอมรับให้คนไทยโดยหลักดินแดนถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวออกเป็น ๔ ยุค กล่าวคือ

ในยุคแรกนั้น จะเห็นว่า พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๕๖ และ พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๕๕ ก่อนถูกแก้ไข ไม่ได้ห้ามคนไทยโดยหลักดินแดนถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ดังนั้น คนไทยโดยหลักดินแดนตั้งแต่วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ.๒๔๕๖ จนถึงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๙๖ จึงอาจถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวควบคู่ไปกับบัตรประจำตัวประชาชน

ยุคที่สอง ก็คือ ยุคที่มาตรา ๑๖ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๕๕ ซึ่งถูกแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๔๙๖ ได้กำหนดให้คนไทยโดยหลักดินแดนซึ่งได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวทั้งก่อนและหลังวันที่ พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๔๙๖ เสียสัญชาติไทยนั้น จึงมีการโต้แย้งความชอบธรรมของมาตรา ๑๖ ทวิ มากมาย³⁹ และถูกยกเลิกไปในที่สุดในวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๐ โดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๔๙๙ จึงกล่าวได้ว่า มาตรา ๑๖ ทวิ มีผลตั้งแต่วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๙๖ จนถึงวันที่

39 ฎ.๑๔๖/๒๔๙๗, ฎ.๑๒๑๒/๒๔๙๗, ฎ.๖๕๘/๒๔๙๘, ฎ.๙๗๗/๒๔๙๘, ฎ.๑๒๘๙/๒๔๙๘, ฎ.๑๔๕๒/๒๔๙๘, ฎ.๑๕๗๖-๑๕๙๐/๒๔๙๘, ฎ.๑๗๔๑/๒๔๙๘, ฎ.๑๓๓๘-๑๓๔๕/๒๔๙๙, ฎ.๑๔๘๗-๑๔๘๙/๒๕๐๐, ฎ.๔๔๓/๒๕๐๒, ฎ.๕๕๘/๒๕๐๖, ฎ.๕๗๓/๒๕๐๖

๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๐ คนไทยโดยหลักดินแดนที่ถือใบต่างด้าวก่อนวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๖ และถือในช่วงเวลาดังกล่าว จึงเสียสัญชาติไทยโดยหลักดินแดนนั้น

มาตรา ๑๖ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕ ซึ่งถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ. สัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๐๖ กำหนดว่า"บุคคลผู้มีสัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักร แต่บิดาเป็นคนต่างด้าวนั้น ถ้าได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ให้ขาดจากสัญชาติไทย ไม่ว่าจะ ได้รับใบสำคัญประจำตัวก่อนหรือหลังวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ" ผลของมาตรา ๑๖ ทวิ นี้จึง ทำให้คนไทยโดยหลักดินแดนซึ่งมีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวเสียสัญชาติไทยโดยผลของ กฎหมาย หากปรากฏข้อเท็จจริงว่า ได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว แต่ขอให้สังเกตว่า การรับ ใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวที่ทำให้เสียสัญชาติไทยนี้อาจจะเกิดก่อนวันที่ มาตรา ๑๖ ทวิ มีผล หรือหลังวันที่มาตรา ๑๖ ทวิ มีผลก็ได้ จึงมีการโต้แย้งในวงการนิติศาสตร์ไทยว่า "มาตรา ๑๖ ทวิ นี้ เป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ" เพราะบทบัญญัตินี้เป็นกฎหมายที่ย้อนหลัง เป็นโทษต่อบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาก็เห็นว่า บทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๖ ทวิ มิได้ขัดต่อ หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ⁴⁰ จะเห็นว่า มาตรา ๑๖ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕ ซึ่งถูก แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๐๖ มีผลในวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๖ แต่มีผลทำให้บุคคลที่ได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวก่อนวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๖ เสียสัญชาติไทย

เหตุที่กฎหมายนี้ขัดความรู้สึกของบุคคลโดยทั่วไปจนเกิดความรู้สึกว่า กฎหมาย นี้ไม่เป็นธรรม ก็เพราะกฎหมายนี้กำหนดให้การกระทำความผิดหนึ่งมีโทษต่อบุคคล ทั้งที่กฎหมายมิ ได้ห้ามการกระทำความผิดนั้นมาก่อน บุคคลควรจะได้รู้ก่อนว่า การกระทำความผิดมีผลทำให้เขาต้อง เสียสัญชาติไทย ในกรณีนี้บุคคลนั้นได้รู้แล้วว่า การรับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวทำให้เสีย สัญชาติและก็ยังทำเช่นนั้น การเสียสัญชาตินี้จึงมิใช่เรื่องที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคล แต่ในกรณีที่ กฎหมายมิได้ห้ามการรับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว บุคคลจึงมิได้รู้ว่าการกระทำนี้มีผลทำให้ เขาต้องเสียสัญชาติไทย เพราะหากเขาไม่ต้องการเสียสัญชาติไทย เขาก็จะไม่รับใบสำคัญประจำตัว คนต่างด้าวก็ได้ ดังนั้น การกำหนดให้บุคคลต้องเสียสัญชาติไทยเพราะเหตุที่กฎหมายไม่เคยห้าม มาก่อนจึงเป็นเรื่องที่บุคคลจำนวนหนึ่งเห็นว่า ไม่เป็นธรรม

40 ฎ.๑๒๑๒/๒๕๔๗, ฎ.๑๔๖๐/๒๕๔๗ และฎ.๑๖๙๖/๒๕๐๐

บทที่ ๖ กระบวนการของรัฐในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย:ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร. พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายที่ไม่เป็นธรรมก็ยังมีผลบังคับหากยังไม่มีมีการประกยก
เลิกกฎหมายนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า ในวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๖ คนไทยโดยหลักดินแดนซึ่ง
มีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวและมีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวก่อนวันที่ ๔ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๓๖ ย่อมเสียสัญชาติไทยแล้วโดยผลของมาตรา ๑๖ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ
พ.ศ.๒๕๔๕ ซึ่งถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๖

การโต้แย้งความไม่เป็นธรรมของมาตรา ๑๖ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ
พ.ศ.๒๕๔๕ ซึ่งถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๖ ได้นำไปสู่การ
ประกาศใช้มาตรา ๗ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๙ เพื่อยกเลิกมาตรา ๑๖ ทวิ
ในที่สุด

แต่อย่างไรก็ตาม มาตรา ๗ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๙
กำหนดเพียงว่า"ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๖ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๔๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่ม
เติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๖" ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า การยกเลิกมาตรา
๑๖ ทวิ นี้จะมีผลเพียงไร บุคคลที่เสียสัญชาติไทยโดยผลของมาตรา ๑๖ ทวิ นี้จะกลับคืน
สัญชาติไทยโดยอัตโนมัติโดยผลของกฎหมายหรือไม่

ญ.๕๕๘/๒๕๐๖ และ ญ.๑๒๐๒/๒๕๑๑ ได้ออกมาตอบอย่างชัดเจนว่า บุคคลผู้มี
สัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักรไทย แต่ต้องขาดสัญชาติไทยไปเพราะได้รับใบสำคัญประจำ
ตัวคนต่างด้าวตามมาตรา ๑๖ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๔๕ เมื่อมีมาตรา ๓ แห่ง พ.ร.บ.
สัญชาติ(ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๔๙ บัญญัติให้ผู้ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยได้สัญชาติไทยโดยการเกิด
และมาตรา ๗ ให้ยกเลิกมาตรา ๑๖ ทวิ นั้นแล้ว ย่อมมีผลให้ผู้นั้นได้สัญชาติไทยกลับคืนมาอีก

ญ.๕๕๘/๒๕๐๖ ยืนยันอีกว่า การได้สัญชาติไทยกลับคืนตามมาตรา ๗ แห่ง
พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๙ นี้เป็นการได้สัญชาติไทยกลับคืนโดยอัตโนมัติโดยผลของ
กฎหมายจึงไม่ต้องไปร้องขอตามมาตรา ๒๐(๒) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๔๕

ดังนั้น ตั้งแต่วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๐ จนถึงวันที่ ๔ สิงหาคม
พ.ศ.๒๕๐๘ กล่าวคือ นับแต่วันที่มาตรา ๑๖ ทวิ ถูกยกเลิกโดยมาตรา ๗ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ
(ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๔๙ จนถึงวันที่ประกาศใช้ พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ การได้รับใบสำคัญ

ประจำตัวคนต่างด้าว ก็มีใช้เหตุแห่งการเสียสัญชาติไทยโดยผลของกฎหมาย บุคคลจึงอาจจะแสดงตนเป็นทั้งไทยและต่างด้าวในประเทศไทย

ยุคที่สามจึงเป็นยุคที่ไม่มีการห้ามคนไทยโดยหลักดินแดนถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวอีกครั้ง กล่าวคือ นับวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๐ จนถึง ๔ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๐๘ นอกจากนั้น ศาลฎีกายังยืนยันมากไปกว่านั้น ก็คือ คนไทยโดยหลักดินแดนที่ถือใบต่างด้าวก่อนวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๖ และถือในระยะเวลาที่ใช้ พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๖ จึงได้กลับคืนสัญชาติไทยโดยหลักดินแดนนั้นโดยผลของกฎหมาย⁴¹

แต่อย่างไรก็ตาม แนวความคิดในการห้ามมิให้คนไทยบางประเภทแสดงความเป็นต่างด้าวในประเทศไทยก็ได้รับการยอมรับอีกหนึ่งในมาตรา ๒๑ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งกำหนดว่า "ผู้ซึ่งมีสัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักรไทยโดยมีบิดาเป็นคนต่างด้าว ถ้าได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าว ให้เสียสัญชาติไทย"

ขอให้สังเกตว่า บุคคลที่ตกอยู่ภายใต้มาตรา ๒๑ ก็คือ "ผู้ซึ่งมีสัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักรไทยโดยมีบิดาเป็นคนต่างด้าว" กล่าวคือ คนไทยโดยหลักดินแดน ซึ่งมีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวเท่านั้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติของมาตรา ๑๖ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕

จากบทบัญญัติของมาตรา ๒๑ นี้ การตกอยู่ภายใต้มาตรานี้จะต้องมีข้อเท็จจริงครบ ๒ ประการตามข้อกำหนดของมาตรา ๒๑ ดังต่อไปนี้ (๑) มีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวในขณะที่เกิด⁴² และ (๒) ได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าว

ขอให้สังเกตว่า บทบัญญัติมาตรา ๒๑ มิได้มีผลย้อนหลังเป็นโทษต่อบุคคล ดังนั้น จึงไม่ถูกต้องด้านในลักษณะเดียวกันกับมาตรา ๑๖ ทวิ

41 ฎ.๕๕๘/๒๕๐๘, ฎ.๑๒๐๒/๒๕๑๑

42 แม้บทบัญญัติจะใช้คำว่า "บิดา" เฉยๆ แต่ศาลฎีกาก็ยืนยันแล้วว่า หมายถึง "บิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย"

บทที่ ๖ กระบวนการของรัฐในการควบคุมคนไทยที่เมืองคัมภีร์ประกอบต่างด้าว
รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย
โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

ดังนั้น หากคนไทยโดยหลักดินแดนซึ่งมีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวในระหว่างวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๐๘ จนถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๕ เขาก็จะเสียสัญชาติไทยโดยผลของมาตรา ๒๑ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘

แต่ในปี พ.ศ.๒๕๓๕ เมื่อมีการแก้ไขบทบัญญัติในเรื่องการเลือกสัญชาติของ "ผู้มีสัญชาติไทยซึ่งเกิดในขณะที่บิดาเป็นคนต่างด้าว" ภายใต้อำตรา ๑๔ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ จึงต้องแก้ไขบทบัญญัติว่าด้วยการเสียสัญชาติไทยโดยผลของกฎหมายเพราะแสดงตนเป็นต่างด้าวในประเทศไทยภายใต้อำตรา ๒๑ ให้มีความสอดคล้องกับมาตรา ๑๔ ใหม่

มาตรา ๒๑ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ ซึ่งถูกแก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดว่า "ผู้มีสัญชาติไทยซึ่งเกิดในขณะที่บิดาเป็นคนต่างด้าวและอาจถือสัญชาติของบิดาได้ตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของบิดา ถ้าได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าวแล้ว ให้เสียสัญชาติไทย"

มาตรา ๒๑ ซึ่งถูกแก้ไขโดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มีความแตกต่างจากมาตรา ๒๑ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ อยู่ ๒ ประการ กล่าวคือ มาตรา ๒๑ ใหม่ มุ่งที่จะบังคับต่อบุคคลจำนวนมากกว่ามาตรา ๒๑ เก่า ประการหนึ่ง และมาตรา ๒๑ ใหม่ ได้เพิ่มเงื่อนไขในการเสียสัญชาติไทยเพราะแสดงตนเป็นต่างด้าวในประเทศไทยขึ้นมากกว่ามาตรา ๒๑ เก่า อีกประการหนึ่ง

มาตรา ๒๑ เก่า มุ่งจะใช้ต่อ "ผู้ซึ่งมีสัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักรไทยโดยมีบิดาเป็นคนต่างด้าว" เท่านั้น แต่มาตรา ๒๑ ใหม่ มุ่งจะใช้ต่อ "ผู้มีสัญชาติไทยซึ่งเกิดในขณะที่บิดาเป็นคนต่างด้าว" กล่าวคือ มาตรา ๒๑ ใหม่มุ่งถึงคนไทยทุกประเภทที่มีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวในขณะที่ตนเกิด จะเห็นว่า คนไทยที่อาจมี "บิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวในขณะที่ตนเกิด" ก็คือคนไทย ๓ ประเภทดังต่อไปนี้ กล่าวคือ คนไทยโดยหลักสืบสายโลหิต

จากมารดา คนไทยโดยหลักดินแดน⁴³ และคนไทยโดยการแปลงสัญชาติในขณะที่ยังเป็นผู้เยาว์⁴⁴

แต่อย่างไรก็ตาม การเสียสัญชาติไทยตามมาตรา ๒๑ ใหม่นี้จะเกิดแก่ "ผู้มีสัญชาติไทย ซึ่งเกิดในขณะที่บิดาเป็นคนต่างด้าว" ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีข้อเท็จจริงครบ ๓ ประการตามข้อกำหนดของมาตรา ๒๑ กล่าวคือ (๑) บิดานั้นเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายในขณะที่บุตรเกิด⁴⁵ (๒) บุคคลนั้นอาจถือสัญชาติของบิดาได้ตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของบิดา และ (๓.) ได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าว

ดังนั้น เมื่อปรากฏว่า บุคคลมีสถานะเป็น "ผู้มีสัญชาติไทยซึ่งเกิดในขณะที่บิดาเป็นคนต่างด้าว" และมีข้อเท็จจริงครบ ๓ ประการตามข้อกำหนดของมาตรา ๒๑ ในช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๕ จนถึงปัจจุบัน เขาก็จะเสียสัญชาติไทยโดยผลของมาตรา ๒๑ ใหม่ เมื่อข้อเท็จจริงเป็นตามที่มาตรา ๒๑ กำหนด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก็มีหน้าที่ในการประกาศการเสียสัญชาติไทยของบุคคลดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา และบุคคลดังกล่าวก็จะตกเป็นต่างด้าวในวันที่มีการประกาศการเสียสัญชาติไทยนั้น

การเสียสัญชาติไทยเพราะแสดงตนเป็นต่างด้าวในประเทศไทยนี้เป็นเรื่องที่เกิดเป็นข้อพิพาทระหว่างรัฐและเอกชนในศาลไทยมากประเภทหนึ่ง หลักเกณฑ์ส่วนหนึ่งจึงมาจากการตีความตัวของศาล กล่าวคือ

ในประการแรก การแสดงหลักฐานการแจ้งออกจากประเทศไทยเพื่อกลับเข้าเมืองไทยตามแบบ ต.ม.๑๓ ของผู้เกิดในประเทศไทยจากบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งเป็นคนต่างด้าวไม่

43 ทั้งมาตรา ๒๑ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ ฉบับดั้งเดิม และมาตรา ๒๑ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ ซึ่งแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ต่างก็มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกันต่อคนไทยโดยหลักดินแดน

44 มาตรา ๒๑ มิได้ระบุถึงคนไทยโดยการแปลงสัญชาติในขณะที่ยังเป็นผู้เยาว์อย่างเฉพาะเจาะจงเช่นมาตรา ๑๔ ซึ่งมุ่งถึงบุคคลกลุ่มเดียวกัน แต่ก็เป็นสิ่งที่ปฏิเสธมิได้ว่า คนไทยโดยการแปลงสัญชาติในขณะที่ยังเป็นผู้เยาว์อาจมีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวในขณะที่เกิด คนไทยประเภทนี้จึงน่าจะตกอยู่ภายใต้มาตรา ๒๑ ใหม่ด้วย แม้มাত্রานี้จะไม่ได้รับรู้อย่างชัดแจ้งเช่นมาตรา ๑๔

45 แม้บทบัญญัติจะใช้คำว่า "บิดา" เฉยๆ แต่ศาลฎีกาก็ยืนยันแล้วว่า หมายถึง "บิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย"

บทที่ ๖ กระบวนการของรัฐในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว
รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย
โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

เป็นเหตุให้เสียสัญชาติไทยเพราะแสดงตนเป็นต่างด้าวในประเทศไทย เนื่องจากแบบ ต.ม.๑๓ ไม่ใช้ใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว (ฎ. ๑๑๒๐/๒๕๑๙)

ในประการที่สอง การเสียสัญชาติไทยเพราะแสดงตนเป็นต่างด้าวในประเทศไทยนี้จะต้องเกิดขึ้นจากการได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวโดยความสมัครใจของผู้เกิดในประเทศไทยจากบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งเป็นคนต่างด้าวเอง ดังนั้น หากปรากฏว่าการได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวเกิดจากการกระทำของบิดาหรือมารดา บุคคลนั้นย่อมไม่เสียสัญชาติไทย (ฎ. ๕๗๓/๒๕๐๖) หรือหากปรากฏว่าการได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวเกิดจากการบีบบังคับหรือคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ บุคคลนั้นย่อมไม่เสียสัญชาติไทยเช่นกัน (ฎ. ๑๔๕๒/๒๔๙๘, ๑๕๗๖-๑๕๙๐/๒๔๙๘, ฎ. ๔๔๓/๒๕๐๒)

อัยการสูงสุดในยุคที่มีสถานะเป็น “กรมอัยการ” ก็ได้ยืนยันว่า คนไทยโดยหลักดินแดนซึ่งบิดามีสัญชาติจีน ย่อมไม่เสียสัญชาติไทยเพราะบิดาร้องขอใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวให้ในขณะที่ตนยังเป็นผู้เยาว์ การถือใบสำคัญประจำตัวต่างด้าวในช่วงที่เป็นผู้เยาว์จึงไม่ได้เกิดจากเจตนาของคนไทยโดยหลักดินแดนนี้เอง แต่หากปรากฏข้อเท็จจริงเพิ่มเติมว่า บุคคลดังกล่าวได้รับและถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวตลอดมาจนบรรลุนิติภาวะแล้วอีกด้วย บุคคลก็ย่อมเสียสัญชาติไทยโดยผลของมาตรา ๒๑ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ ซึ่งมีผลตั้งแต่วันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๐๘⁴⁶

ในประการที่สาม ในกรณีที่บุคคลรับใบสำคัญประจำตัวต่างด้าวก่อนที่ พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ จะมีผล การกระทำนั้นจึงมีอาจถือเป็นที่ทำให้เสียสัญชาติไทย เพราะกฎหมายไม่ได้กำหนดให้เป็นเหตุแห่งการเสียสัญชาติไทย แต่หากปรากฏข้อเท็จจริงว่า บุคคลถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวต่อมาจากหลังจากวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๐๘ อันเป็นวันที่ พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ มีผล บุคคลนั้นก็จะเสียสัญชาติไทยในวันที่มีการกระทำที่กฎหมายห้าม ในกรณีนี้ก็คือ เสียสัญชาติไทยในวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๐๘ มิใช่ตั้งแต่วันเริ่มต้นถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว(ฎ. ๑๒๐/๒๕๑๗, ฎ. ๒๗๘/๒๕๑๘, ฎ. ๘๙๕/๒๕๑๘, ฎ. ๑๕๔/๒๕๑๙)

46 ความเห็นกรมอัยการที่ พ.๑๒๒/๒๕๑๘

ในที่สุด จึงอาจสรุปข้อเท็จจริงที่กฎหมายไทยกำหนดในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวดังตารางต่อไปนี้

วิเคราะห์องค์ประกอบของการเสียสัญชาติไทยของคณะแพทยสภาประกอบต่างด้าว					
ข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุแห่งการเสียสัญชาติไทย	คนไทยโดยหลักสืบสายโลหิตจากบิดา	คนไทยโดยหลักสืบสายโลหิตจากมารดา	คนไทยโดยหลักดินแดนที่มีบิดาและมารดาต่างด้าว	คนไทยโดยการแปลงสัญชาติ	คนไทยโดยการสมรส
๑.ความเป็นภัยต่อรัฐ	x	x	/	/	/
๒.ความเป็นภัยต่อสังคม	x	x	/	/	/
๓.กระบวนกรได้สัญชาติไม่สุจริต	x	x	x	/	/
๔.การละทิ้งประเทศไทย	x	x	/	/	/
๕.การละเลยสัญชาติไทย	x	x			
๖.การเป็นชนชาติศัตรู	/	/	/	/	/
๗.การที่บุพการีถูกถอนสัญชาติไทย	x	x	x	/	x
๘.การแปลงสัญชาติเป็นต่างด้าว	/	/	/	/	/
๙.การแสดงตนเป็นต่างด้าวในประเทศไทย	x	/	/	x	x

ในท้ายที่สุด ขอให้ตระหนักว่า คนไทยที่ไม่มีองค์ประกอบต่างด้าวเลยไม่อาจถูกถอนสัญชาติได้เลย และในส่วนที่เกี่ยวกับคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวนั้น แม้ว่าจะเสียสัญชาติไทยไม่ว่าจะเนื่องจากข้อเท็จจริงใดๆ มาตรา ๘ แห่ง พ.ร.บ.การทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ.๒๕๓๓ ก็ยังกำหนดให้ “คนสัญชาติไทยผู้เสียไปซึ่งสัญชาติไทย ไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้ไปขอใบสำคัญประจำตัวจากนายทะเบียนในท้องที่ที่ตนอยู่ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ว่า ตนได้เสียไปซึ่ง

บทที่ ๖ กระบวนการของรัฐในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว
 รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อเสนอทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย
 โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

สัญชาติไทย” จะเห็นว่า การถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวย่อมหมายความว่า บุคคลผู้ถือมีสถานะเป็น “คนต่างด้าวที่มีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศไทย” โดยมีต้องไปขอรับใบสำคัญถิ่นที่อยู่ตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองอีก⁴⁷ ดังนั้น การเสียสัญชาติไทยของบุคคลจึงมีความหมายเพียงทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างเอกชนและประเทศไทยในสถานะของรัฐในฐานะเจ้าของสัญชาติของบุคคลสิ้นสุดลง แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนและบุคคลที่เคยมีสัญชาติไทยยังคงอยู่ต่อไป เพียงแต่ระดับความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนและรัฐลดระดับลงเหลือเพียงแค่การยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทยโดยการให้ถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศไทยเท่านั้น ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและประเทศไทยในฐานะที่เป็นรัฐเจ้าของภูมิลำเนาถาวรของบุคคล มิใช่รัฐเจ้าของสัญชาติของบุคคลอีกต่อไป

แต่โดยผลของใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวนี้นี้ บุคคลก็จะยังคงใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยได้อีกต่อไป ในช่วงเวลาที่ ปว.๓๓๗ มีผลทำให้บุคคลที่เกิดในประเทศไทยเสียหรือไม่ได้สัญชาติไทย จึงได้มีความพยายามที่จะร้องขอใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวของบุคคลที่เสียสัญชาติไทย แต่ทางกรมตำรวจก็ได้มีวิธีปฏิบัติทางราชการที่เคร่งครัดและถือว่า การออกไปสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวเป็นดุลยพินิจของกองทะเบียนคนต่างด้าวและภาษีอากร กรมตำรวจที่จะพิจารณาเรื่อง⁴⁸ จึงเกิดการเรียกร้องของเอกชนที่เกี่ยวข้องในหลายระดับ ในระดับสภาผู้แทนราษฎร ก็ได้มีการตั้งกระทู้ถามรัฐบาล⁴⁹ หรือในกระบวนการทางศาล ศาลฎีกาก็ได้มีโอกาสตัดสินเรื่องดังกล่าวหลายครั้ง⁵⁰

แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ความเป็นที่สุดของเรื่องก็คือ ศาลฎีกาได้ยืนยันอย่างเป็นทางการที่สุดและหนักแน่นว่า บุคคลที่เสียสัญชาติไทยไปไม่ว่าด้วยกรณีใดๆ มีสิทธิร้องขอใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว และมีหน้าที่จะต้องยื่นคำร้องขอภายใน ๓๐ วันนับแต่รู้หรือควรรู้ว่า เสียสัญชาติ

47 พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, เหตุทนายคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๕๕๕๓-๑๕๖๓/๒๕๓๘, ฉบับของสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม, เล่ม ๔, หน้า ๑-๒๐

48 หนังสือกองทะเบียนคนต่างด้าวและภาษีอากรที่ มท.๐๖๑๓.๐๑/๒๗๔๒ ลงวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๒๘

49 บันทึกการรายงานการประชุมของต่อที่ประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๑๒/๒๕๓๒ ในเรื่องกระทู้ถามที่ ๘๘ เรื่องขอให้แก้ปัญหาผู้ถือบัตรประจำตัวหรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ซึ่งนายสุรชาติ ชานาญศิลป์ ถาม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๓๒

50 ฎ.๑๔๘๖/๒๕๒๕, ฎ.๕๕๙๖/๒๕๓๔, ฎ.๒๑๖๒/๒๕๓๖, ฎ.๑๕๕๕๓-๑๕๖๓/๒๕๓๘

บทที่ ๖ กระบวนการของรัฐในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว
รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย
โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

ไทย ในส่วยพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจออกไปสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวก็คือเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่ที่บุคคลนั้นมีภูมิลำเนา เมื่อมีการร้องขอใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวเกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด พนักงานเจ้าหน้าที่ก็จะต้องรับรองสิทธิของบุคคลนั้นอยู่ เพียงแต่จะต้องลงโทษ⁵¹สำหรับการไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น จะปฏิเสธไม่ออกไปสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวมิได้

นอกจากนั้น การเสียสัญชาติไทยนี้ไม่หมายความว่า กฎหมายห้ามบุคคลที่จะร้องขอสัญชาติไทยอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ⁵² หรือสัญชาติไทยโดยการสมรส⁵³

จึงสรุปได้ว่า การมีสัญชาติไทยเพียงครั้งเดียวของบุคคล ก็จะทำให้บุคคลนั้นมีความสัมพันธ์ที่เป็นพิเศษกับประเทศไทยตลอดไป การเสียสัญชาติไทยก็ไม่อาจทำให้ความสัมพันธ์นั้นสิ้นสุดลงไปเลย เพียงแต่ลดระดับจากคนชาติลงมาเป็นคนต่างด้าวที่มีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศไทยตาม พ.ร.บ.การทะเบียนคนต่างด้าว เท่านั้นเอง

51 ภายใต้มาตรา ๒๑ แห่ง พ.ร.บ.การทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ.๒๔๙๓ ซึ่งถูกแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.การทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ.๒๔๙๕ ผู้ละเลยไม่ปฏิบัติตามความในมาตรา ๘ มีความผิดต้องระวางโทษไม่เกิน ๕๐๐ บาท

52 การร้องขอแปลงสัญชาติของผู้เคยมีสัญชาติไทยย่อมเป็นไปตามกรณีพิเศษ

53 โดยข้อหารือที่ ๓/๒๕๓๖ ที่สำนักงานอัยการสูงสุดให้แก่กรมตำรวจ หญิงญวนที่เสียสัญชาติไทยตาม ปว.๓๓๗ อาจร้องขอมีสัญชาติไทยตามสามไทยโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๙ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๙

บทที่ ๗

**พันธกรณีระหว่างประเทศที่ผูกพันประเทศไทย
ในเรื่องการยอมรับให้สัญชาติไทยแก่บุคคลที่มีองค์ประกอบต่างด้าว**

เนื่องจากประชาคมระหว่างรัฐไม่มีการปกครองที่รวมอำนาจในลักษณะเดียวกับสถาบัน ที่ "รัฐ" เป็นอยู่ จึงไม่มีสภาโลกเพื่อการบัญญัติกฎหมายโลก โดยทั่วไป กฎหมายระหว่างประเทศจึงไม่เป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวคือ อยู่ในรูปของกฎหมายจารีตประเพณี(Customary Law) และ หลักกฎหมายทั่วไป(General Principles of Laws) ในกรณีที่ต้องการความชัดเจนหรือในกรณีที่ต้องการจะแก้ไขกฎหมายระหว่างประเทศที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้นที่นานารัฐจะมาร่วมกัน ร่างกฎเกณฑ์ระหว่างกันให้เป็นลายลักษณ์อักษร และให้ความยินยอมที่จะผูกพันยอมรับกฎเกณฑ์ ดังกล่าวในสถานะของ "กฎหมาย" (rules of law) ซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศที่เป็นลายลักษณ์อักษรนี้ถูกเรียกโดยทั่วไปว่า "สนธิสัญญา" (Treaty)¹

ดังนั้น ในการศึกษาพันธกรณีที่ผูกพันประเทศไทยในเรื่องการยอมรับให้สัญชาติไทยแก่บุคคลที่มีองค์ประกอบต่างด้าว จึงจะต้องพิจารณาจากกฎหมายระหว่างประเทศทั้งในส่วนที่เป็นกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวคือ พันธกรณีที่มีโดยกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศและหลักกฎหมายทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศ ประการหนึ่ง (หัวข้อที่ ๑) และพันธกรณีที่มิตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ อีกประการหนึ่ง (หัวข้อที่ ๒)

(๑.) พันธกรณีระหว่างประเทศที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรในเรื่องการยอมรับให้สัญชาติแก่บุคคลที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ การกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องสัญชาติตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจภายในของรัฐ (Domestic Jurisdiction of State)² อย่างสมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ตาม เสรีภาพของรัฐในการกำหนดสัญชาติก็ถูกควบคุมและจำกัดโดยกฎหมายระหว่างประเทศ และการ

¹ หรือบางทีก็เรียกว่า "อนุสัญญา" (Convention) หรือจะเรียกในชื่ออื่นๆ ก็ได้ ดูมาตรา ๒(a) แห่งอนุสัญญาแห่งกรุงเวียนนา คศ.๑๙๖๙ ว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา

² โปรดดูข้อเขียนของศาลประจายติธรรมระหว่างประเทศในคดีชื่อ Nationality Decrees in Tunis and Morocco ใน: PCIJ Report, Series B, No.4(1923), p.24;

ควบคุมและจำกัดนี้ได้เพิ่มมากขึ้นในยุคปัจจุบัน เพราะนานารัฐทำสนธิสัญญาระหว่างกันมากขึ้นในเรื่องสัญชาติ ดังนั้น ในปัจจุบัน เสรีภาพของรัฐในการกำหนดสัญชาติก็ถูกควบคุมและจำกัดทั้งโดยกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศและสนธิสัญญา

เป็นที่ยอมรับในทางปฏิบัติของนานารัฐว่า เรื่องของสัญชาติตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจภายในของรัฐ รัฐจึงไม่ต้องอาศัยการให้อำนาจจากกฎหมายระหว่างประเทศในการกำหนดเนื้อหาของกฎหมายสัญชาติของตน กฎหมายระหว่างประเทศมิได้แทรกแซงมากำหนดว่า ข้อเท็จจริงใดที่รัฐจะต้องใช้ในการกำหนดกฎเกณฑ์ว่าด้วยการได้สัญชาติและการเสียสัญชาติ³ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศไม่มีข้อจำกัดใดๆ เกี่ยวกับความสมบูรณ์ในการให้สัญชาติ อำนาจในการให้สัญชาติเป็นเรื่องที่ตกอยู่ภายใต้กฎหมายภายในอย่างเด็ดขาด

ในประการแรก ปรากฏในคำตัดสินหลายคำตัดสินขององค์กรตุลาการระหว่างประเทศว่า กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับเพียงให้รัฐกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับคนชาติของตน แต่ไม่ยอมรับให้รัฐหนึ่งไปกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับคนชาติของรัฐอื่น

ในประการที่สอง ปรากฏในคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีชื่อ *Nottebohm*⁴ ว่า กฎหมายระหว่างประเทศไม่ยอมรับผลในทางระหว่างประเทศของความสัมพันธ์ในทางสัญชาติของรัฐและเอกชนที่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างแท้จริง (*genuine link*) ต่อกัน

นอกจากนั้น โดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศ สิทธิและหน้าที่ของรัฐที่มีต่อเอกชนในทางระหว่างประเทศเกิดขึ้นโดยทันทีจากสัญชาติ อาทิ ในเรื่องสิทธิในการให้ความคุ้มครองทางการทูต กฎหมายระหว่างประเทศรับรองให้รัฐให้ความคุ้มครองแก่เอกชนได้ทันทีที่ปรากฏว่าเอกชนนั้นมีสัญชาติของตน ดังนั้น ผลในทางระหว่างประเทศของสัญชาติย่อมตกอยู่ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ สัญชาติที่รัฐให้แก่เอกชนจะมีผลในทางระหว่างประเทศหากว่ากฎหมายระหว่างประเทศรับรองการให้สัญชาตินั้น

³ Wolfgang Benedek, *Nationality Decrees in Tunis and Morocco*(Advisory Opinion), in: *International Encyclopedia of Public International Law*, Instalment 2, p.197

⁴ อาทิ *Nationality Decrees in Tunis and Morocco Case*, in: *PCIJ, Series B, No"4* (1923), p"24.

⁵ José Francisco Rezek, *Le droit international de la nationalité*, dans: *Recueil des Cours de l'Académie de la Haye*, (1986) III, 350

บทที่ ๗ พันธกรณีระหว่างประเทศที่ผูกพันประเทศไทยในเรื่องการยอมรับให้สัญชาติไทยแก่บุคคลที่มีองค์ประกอบต่างต่าง
รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

ปัญหาเคยเกิดขึ้นหลายครั้งว่า ข้อเท็จจริงใดที่ทำให้สัญชาติของรัฐนั้นมีผลในทางระหว่างประเทศ คำตอบก็คือ กฎหมายระหว่างประเทศจะรับรองความสัมพันธ์ในทางสัญชาติระหว่างรัฐและเอกชน ก็ต่อเมื่อมีความสัมพันธ์อย่างแท้จริง(genuine link) ระหว่างรัฐและเอกชน ดังนั้น รัฐจึงสามารถออกกฎหมายให้สัญชาติแก่เอกชนอย่างไรก็ได้ แต่สัญชาติที่ได้รับจะกล่าวอ้างได้ในทางระหว่างประเทศ กล่าวคือ กล่าวอ้างต่อรัฐอื่นๆ ได้ ก็ต่อเมื่อกฎหมายระหว่างประเทศรับรอง ดังนั้น สัญชาติที่มีได้เกิดจากความสัมพันธ์ที่แท้จริงระหว่างรัฐและเอกชน จึงไม่อาจกล่าวอ้างในทางระหว่างประเทศได้เลย เพราะกฎหมายระหว่างประเทศไม่ยอมรับผลในทางระหว่างประเทศของความสัมพันธ์ในทางสัญชาติของรัฐและเอกชนที่ไม่มีความสัมพันธ์อย่างแท้จริงต่อกัน⁶

ดังนั้น ในแง่มุมของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ จึงเป็นอำนาจของรัฐที่จะยอมรับให้สัญชาติแก่คนต่างด้าวหรือไม่ ก็ได้ ตราบเท่าที่ไม่มีสนธิสัญญากำหนดเป็นอย่างอื่น ในกรณีที่รัฐยอมรับให้สัญชาติแก่คนต่างด้าวนั้น สัญชาตินั้นจะมีผลในทางระหว่างประเทศได้ก็ต่อเมื่อปรากฏมีความสัมพันธ์ที่แท้จริงระหว่างรัฐผู้ให้สัญชาติและคนต่างด้าวผู้รับสัญชาตินั้น จึงไม่มีข้อโต้แย้งหรือข้อถกเถียงใดๆ ต่อผลในทางระหว่างประเทศของสัญชาติที่ได้ให้แก่คนต่างด้าวที่มีความกลมกลืนกับรัฐผู้ให้อย่างสมบูรณ์แล้วหรือคนต่างด้าวที่มีศักยภาพที่ชัดเจนในการผสมกลมกลืนตนเองในสังคมของรัฐเจ้าของสัญชาติ ทั้งนี้เพราะข้อเท็จจริงดังกล่าวย่อมแสดงถึงความสัมพันธ์อย่างแท้จริงระหว่างรัฐและบุคคลซึ่งในทางกฎหมายระหว่างประเทศเรียกว่า “genuine link” เฉพาะแต่การที่รัฐยอมรับให้สัญชาติแก่คนต่างด้าวโดยไม่มีเหตุดังกล่าวเท่านั้นที่เสี่ยงต่อความไร้ผลในทางระหว่างประเทศของสัญชาติที่ได้ให้ไป

⁶ Nationality Decrees in Tunis and Morocco Case, in:PCIJ, Series B, No⁴ (1923), p²⁴; Nottebohm Case:ICJ Reports, (1953), 111 - 125; (1955), 4 - 65.

⁷ Albrecht Randelzhofer, Nationality, in:International Encyclopedia of Public International Law, Instalment 8(1985), 419.

⁸ Michael Akehurst, A Modern Introduction to International Law, 1984, pp.81-84; Albrecht Randelzhofer, Nationality, in:International Encyclopedia of Public International Law, Instalment 8(1985), 417.

(๒.) พันธกรณีระหว่างประเทศที่เป็นลายลักษณ์อักษรในเรื่องการยอมรับให้สัญชาติแก่บุคคลที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

ในยุคแรกของประชาคมรัฐสมัยใหม่ ความจำเป็นในการกำหนดว่า บุคคลใดเป็นคนชาติของ ใดหรือเป็นต่างด้าวในประเทศของตนมีมาก นานารัฐจึงได้ทำสนธิสัญญาในเรื่องการจัดสรรเอกชน ระหว่างประเทศโดยสัญชาติไว้หลายฉบับ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดสัญชาติของบุคคลธรรมดาโดยเฉพาะเจาะจง และที่กล่าวถึงเรื่องอื่นๆ อันเกี่ยวกับสัญชาติด้วย

อนุสัญญาระหว่างประเทศที่กำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องสัญชาติของบุคคลธรรมดาโดยตรง หรือโดยอ้อมนี้มักจะเป็นอนุสัญญาเปิด กล่าวคือ ยอมรับให้นานารัฐเข้าเป็นภาคีได้ หรือถือเอาเป็นแบบอย่างในการกำหนดกฎหมายสัญชาติของตนเองได้โดยไม่ต้องเข้าเป็นภาคี⁹ อาทิ

-อนุสัญญาแห่งกรุงเฮกลงวันที่ ๑๒ เมษายน ค.ศ. ๑๙๓๐ ว่าด้วยปัญหาบางประการการขัดกันแห่งกฎหมายสัญชาติ(Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws. The Hague, April 12th, 1930)¹⁰

-พิธีสารลงวันที่ ๑๒ เมษายน ค.ศ.๑๙๓๐ เกี่ยวกับหน้าที่รับราชการทหารในกรณีที่มีสองสัญชาติ (.Protocol relating to Military Obligations in Certain Cases of Double Nationality. The Hague, April 12th, 1930)¹¹

-อนุสัญญาแห่งกรุงมอนเตวิเดโอลงวันที่ ๒๖ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๓๓ ว่าด้วยสัญชาติของหญิงที่มีสามีแล้ว (Montevideo Convention On December 26, 1933 on the Nationality of Married Women)¹²

⁹ Pierre Louis-Lucas} Les Conflits de nationalités dans:Recueil des Cours de l'Academie de la Haye, (1938)II, 40-59

¹⁰ In: LNTS, Vol.179, p.89;. ประเทศไทยยังมิได้ลงนามและให้สัตยาบัน

¹¹ Registered No. 4117. League of Nations, Treaty Series, vol. 178, p. 227. มีผลในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ค.ศ.๑๙๓๗ มีภาคีสมาชิก ๑๓ ประเทศ ประเทศไทยยังมิได้ลงนามและให้สัตยาบัน

¹² In: United Nations, Treaty Series, vol. 309, p. 65, AJIL, Vol.28, Supp.(1934), p.61 มีผลตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ค.ศ.๑๙๓๗ มีภาคีสมาชิก ๒๒ ประเทศ ประเทศไทยยังมิได้ลงนามและให้สัตยาบัน

-อนุสัญญาเกี่ยวกับสถานะภาพของผู้ลี้ภัย ค.ศ.๑๙๕๑ (Convention relating to the Status of Refugees. Signed at Geneva on 28 July 1951)¹³

-อนุสัญญาของสหประชาชาติลงวันที่ ๒๘ กันยายน ค.ศ.๑๙๕๔ ว่าด้วยสถานะภาพของบุคคลไร้สัญชาติ (Convention relating to the Status of Stateless Persons. Done at New York on 28 September 1954)¹⁴

-อนุสัญญาของสหประชาชาติลงวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๕๗ ว่าด้วยสัญชาติของหญิงที่มีสามีแล้ว (Convention On February 20, 1957 on the Nationality of Married Women)¹⁵

-อนุสัญญาแห่งสหประชาชาติลงวันที่ ๓๐ สิงหาคม ค.ศ.๑๙๖๑ ว่าด้วยการลดความไร้สัญชาติ (Convention On August 30, 1961 on the Reduction of Statelessness)¹⁶

-กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง((International Covenant on Civil and Political Rights Adopted by the General Assembly of the United Nations on 16 December 1966)

¹³ United Nations, Treaty Series, vol. 189, p. 137. ได้รับการยอมรับในวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ค.ศ.๑๙๕๑ โดยที่ประชุมพิเศษของสหประชาชาติว่าด้วยสถานะภาพของผู้ลี้ภัยและบุคคลไร้สัญชาติซึ่งจัดขึ้นตามมติของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ ๔๒๙ (V) ลงวันที่ ๑๔ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๕๐ อนุสัญญานี้มีผลใช้บังคับในวันที่ ๒๒ เมษายน ค.ศ.๑๙๕๔ มีภาคี ๒๐ ประเทศ มีประเทศที่ลงนามแล้วโดยยังมิได้ให้สัตยาบัน ๑๒๙ ประเทศ ประเทศไทยยังมิได้ลงนามและให้สัตยาบัน

¹⁴ ได้รับการยอมรับโดยที่ประชุมพิเศษของผู้มีอำนาจเดิมซึ่งจัดขึ้นโดยมติของคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมของสหประชาชาติที่ ๕๒๖ A (XVII) ลงวันที่ ๒๖ เมษายน ค.ศ.๑๙๕๔ โดยผลของมาตรา ๓๙ อนุสัญญาดังกล่าวมีผลใช้บังคับในวันที่ ๖ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๖๐ มีภาคีสมาชิก ๔๓ ประเทศ มีการลงนามโดยยังมิได้ให้สัตยาบัน ๒๒ ประเทศ ประเทศไทยยังมิได้ลงนามและให้สัตยาบัน

¹⁵ In: UNTS, Vol.309, p.65. สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติมีมติยอมรับอนุสัญญาว่าด้วยสัญชาติของหญิงที่สมรสแล้วในวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๐ อนุสัญญานี้มีผลในวันที่ ๑๑ สิงหาคม ค.ศ.๑๙๕๘ ในปัจจุบัน อนุสัญญานี้มีผลใน ๖๖ ประเทศ และได้รับการลงนามโดยยังมิได้ให้สัตยาบันในอีก ๒๗ ประเทศ ประเทศไทยยังมิได้ให้สัตยาบันอนุสัญญานี้ฉบับนี้โปรดดู สถิติย เสถียรไทย, อนุสัญญาว่าด้วยสัญชาติของสตรีที่สมรส, ใน: สารานุกรม, ๑๐(๒๕๐๒), ๗๗-๘๑

¹⁶ In: Human Right, Acompliation of International Instruments, UN Publication, Centre for Human Rights, Geneva, 1988, pp.282-294. อนุสัญญานี้ได้รับการยอมรับในวันที่ ๒๘ กันยายน ค.ศ.๑๙๕๔ โดยที่ประชุมผู้มีอำนาจเดิมตามมติของคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม ๕๒๖ A(XVII) เมื่อ วันที่ ๒๖ เมษายน ค.ศ.๑๙๕๔ ประเทศไทยยังมิได้ลงนามและให้สัตยาบัน

แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้ตั้งข้อสงวนในเรื่องการปรับใช้ข้อ ๗ ว่า "The application of articles 7, ... of the Convention on the Rights of the Child shall be subject to the national laws, regulations and prevailing practices in Thailand." นั่นคือ ประเทศไทยจะยอมรับให้เด็กได้สัญชาติไทยเท่าที่เป็นไปได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยว่าด้วยสัญชาติไทยเท่านั้น ดังนั้น หากกฎหมายสัญชาติไทยไม่มีบทบัญญัติใดที่อาจให้สัญชาติแก่เด็กได้ เด็กอาจจะตกเป็นคนไร้สัญชาติได้

ในส่วนที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแตกต่างไปจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ก็คือ การกำหนดให้รัฐภาคีเคารพสิทธิในสัญชาติของเด็ก นั้นย่อมาหมายความว่า ในกรณีที่เด็กมีสัญชาติของรัฐต่างประเทศ รัฐภาคีก็ต้องเคารพสิทธิดังกล่าวของเด็ก ในลักษณะที่จะไม่กระทำการใดให้กระทบกระเทือนสิทธิในสัญชาติของเด็ก

ในท้ายที่สุด จึงอาจสรุปได้ว่า ภายใต้กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ประเทศไทยไม่มีหน้าที่ต้องยอมรับให้สัญชาติแก่คนต่างด้าวหรือครอบครัวของคนต่างด้าวในลักษณะทั่วไปแม้ว่าบุคคลนั้นจะมีความกลมกลืนอย่างสมบูรณ์แล้วกับสังคมไทยหรือมีศักยภาพที่ชัดเจนและแน่นอนที่จะผสมกลมกลืนกับสังคมไทย ในทางตรงกันข้าม กฎหมายระหว่างประเทศรับรองว่า เป็นอำนาจอธิปไตยของรัฐที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ในการให้สัญชาติอย่างไรก็ได้ กล่าวคือ เป็น domestic jurisdiction ทั้งนี้ เว้นแต่จะมีสนธิสัญญากำหนดไว้เป็นอย่างอื่น และซึ่งในปัจจุบัน มีเพียง ๒ สนธิสัญญาที่ผูกพันประเทศไทย กล่าวคือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. ๑๙๖๖ และอนุสัญญาของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. ๑๙๘๙ ประเทศไทยจึงมีพันธกรณีในเรื่องการยอมรับให้สัญชาติอยู่เพียง ๒ ประการเท่านั้น กล่าวคือ

ในประการแรก ภายใต้ข้อ ๒๔(๓) แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. ๑๙๖๖ และข้อ ๗(๗) แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. ๑๙๘๙ รัฐภาคีจะต้องยอมรับให้สัญชาติแก่เด็กที่อาจตกเป็นคนไร้สัญชาติ เพื่อเด็กนั้นจะได้มีอย่างน้อยสัญชาติหนึ่ง กล่าวคือ *right to acquire a nationality*

ในประการที่สอง ภายใต้ข้อ ๗(๗) แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. ๑๙๘๙ รัฐภาคีจะต้องเคารพสิทธิในสัญชาติของเด็ก ในลักษณะที่จะไม่กระทำการใดให้กระทบกระเทือนสิทธิในสัญชาตินั้น กล่าวคือ *right to preserve his or her nationality*

ขอให้สังเกตว่า สนธิสัญญาดังกล่าวทั้งสองผูกพันให้ประเทศไทยต่อปฏิบัติต่อ “เด็ก” เท่านั้น มีใช้บุคคลโดยทั่วไป กล่าวคือ บุคคลธรรมดาที่มีต่ำกว่า ๑๘ ปี เว้นแต่ว่า บุคคลนั้นจะบรรลุนิติภาวะแล้วภายใต้กฎหมายที่มีผลต่อเด็กนั้นแล้ว²⁴

แต่อย่างไรก็ตาม โดยผลของข้อสงวนในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ได้ทำขึ้น ประเทศไทยจึงมีพันธกรณีเพียงเคารพสิทธิในสัญชาติของเด็กในลักษณะที่จะไม่กระทำการใดให้กระทบกระเทือนสิทธิในสัญชาตินั้น

ในทางตรงกันข้าม ในกรณีที่ประเทศไทยยอมรับให้สัญชาติไทยแก่มีความกลมกลืนอย่างสมบูรณ์แล้วกับสังคมไทยหรือมีศักยภาพที่ชัดเจนและแน่นอนที่จะผสมกลมกลืนกับสังคมไทย ก็ไม่ต้องสงสัยว่า สัญชาติที่ให้นั้นย่อมได้รับการรับรองจากกฎหมายระหว่างประเทศให้มีผลในทางระหว่างประเทศ ทั้งนี้ เพราะศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ชี้ในคดี Nottebohm ว่า “social fact of attachment, genuine connection of existence, interests, and sentiments” ที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐและเอกชน จะทำให้เกิด genuine link ระหว่างรัฐและเอกชน และผลที่ตามมาก็คือ สัญชาติที่รัฐได้ให้แก่เอกชนนั้นมีผลในทางระหว่างประเทศ กล่าวอ้างต่อรัฐต่างประเทศได้

ในกรณีที่ประเทศไทยต้องการจะเคารพพันธกรณีที่ได้ออมรับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเอาไว้ ประเทศไทยย่อมจะต้องพยายามมิให้มีการถอนสัญชาติไทยที่ให้แก่คนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวไปแล้วโดยผลการและปฏิเสธมิให้บุคคลดังกล่าวสละสัญชาติ

ในยุคที่ประเทศไทยเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ คงไม่อาจจำกัดการผูกพันไว้ตามสนธิสัญญาทั้งสองนี้เท่านั้น แนวโน้มของโลกในเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนย่อมผลักดันให้ประเทศไทยจะต้องยอมรับผูกพันกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมากขึ้น หากเราต้องการให้คนสัญชาติไทยได้รับการปฏิบัติในลักษณะเดียวกันในรัฐต่างประเทศ กระแสความคิดดังกล่าวย่อมมีผลต่อ “สิทธิในสัญชาติ” อันเป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่งไปด้วย

²⁴ ข้อ ๑ แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. ๑๙๘๙

บทที่ ๗ พันธกรณีระหว่างประเทศที่ผูกพันประเทศไทยในเรื่องการยอมรับให้สัญชาติไทยแก่บุคคลที่มีองค์ประกอบต่างด้าว
รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อเสนอทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย
โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

บทที่ ๘

ผลของความเป็นไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

ความเป็นคนชาติส่งผลให้เกิดสิทธิหน้าที่โดยเฉพาะเจาะจงแก่บุคคลธรรมดาแน่นอน แต่ในทางปฏิบัติของนานารัฐ พบว่า องค์ประกอบต่างด้าวบางประการในตัวบุคคลธรรมดานั้นเอง ที่มาเป็นข้อจำกัดสิทธิดังกล่าว กฎหมายของรัฐมักจะกำหนดข้อจำกัดสิทธิประการของคนชาติด้วย เหตุที่คนชาตินั้นมีองค์ประกอบต่างด้าวเอาไว้

สำหรับการศึกษาผลของความเป็นไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวในลำดับแรก จึงควรที่จะศึกษาผลโดยทั่วไปที่ความเป็นไทยได้ก่อให้เกิดแก่บุคคลธรรมดาที่มีสัญชาติไทยโดยไม่คำนึงว่า บุคคลนั้นจะมีที่มีองค์ประกอบต่างด้าวหรือไม่ เสียก่อน การศึกษานี้ย่อมชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างความเป็นไทยและความเป็นต่างด้าว (หัวข้อที่ ๑) หลังจากนั้น จึงมาศึกษาโดยเฉพาะเจาะจงถึงข้อจำกัดที่กฎหมายกำหนดแก่คนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว การศึกษานี้ย่อมชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างความเป็นไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวและความเป็นไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว (หัวข้อที่ ๒)

ในประการสุดท้าย ควรที่จะตั้งข้อสังเกตถึงปรากฏการณ์ที่อาจเกิดขึ้นจากการยอมรับให้สัญชาติไทยแก่บุคคลธรรมดาที่มีองค์ประกอบต่างด้าว นั่นก็คือ น่าจะมาศึกษาว่า บุคคลดังกล่าวจะมีสถานภาพอย่างไรในประเทศไทย หากบุคคลนั้นมีหลายสัญชาติ เนื่องจากตกเป็นคนชาติของรัฐทุกรัฐที่มีความสัมพันธ์กับตน(หัวข้อที่ ๓)

(๑.) ผลโดยทั่วไปของความเป็นไทยต่อคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

เมื่อบุคคลใดมีสัญชาติไทย ไม่ว่าสัญชาติไทยนั้นจะเป็นสัญชาติไทยประเภทใด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิและหน้าที่โดยเฉพาะเจาะจงหลายประการอันเนื่องมาจากความเป็นไทยนี้ ในที่นี้ จึงจะขอกล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ซึ่งจะเกิดขึ้นหากบุคคลที่มีองค์ประกอบต่างด้าวได้สัญชาติไทยในประการที่สำคัญ กล่าวคือ (๑.๑.) สิทธิที่จะเข้าเมืองและอยู่อาศัยโดยไม่ต้องขออนุญาตในประเทศไทย (๑.๒.) สิทธิที่จะถ่ายทอดสัญชาติไทยให้แก่ทายาท (๑.๓.) การตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของประเทศไทยในทางบุคคลอย่างสมบูรณ์ (๑.๔.) และสิทธิในการถือครองที่ดินของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

บทที่ ๘ ผลของความเป็นไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

(๑.๑.) สิทธิที่จะเข้าเมืองและอยู่อาศัยโดยไม่ต้องขออนุญาตในประเทศไทย

เมื่อบุคคลไม่มีสัญชาติไทย บุคคลจึงมีสถานะเป็นต่างด้าว ความเป็นต่างด้าวทำให้ไม่มีสิทธิเข้าเมืองไทยได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาต ในทางกลับกัน เมื่อบุคคลมีสัญชาติไทย บุคคลจึงไม่มีสถานะเป็นต่างด้าว ทั้งนี้ แม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะถือสัญชาติของรัฐต่างประเทศอยู่ด้วยก็ตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองมิได้กำหนดให้คนไทยจะต้องร้องขออนุญาตเข้าเมือง¹ เหตุผลก็เพราะว่าความเป็นไทยก่อให้เกิดสิทธิที่จะเข้ามาในประเทศไทยได้โดยไม่ต้องร้องขออนุญาต การห้ามมิให้ผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักรจึงทำได้ ผลประการนี้เองที่เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนต่างด้าวที่ต้องการมีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศไทยได้ตัดสินใจที่จะแปลงสัญชาติไทย เพราะความยุ่งยากที่เข้ามาในการเดินทางเข้าออกเมืองไทยก็จะหมดไป

แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองก็ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองที่จะเรียกให้บุคคลพิสูจน์สัญชาติไทยได้ หากสงสัยว่าบุคคลนั้นเป็นต่างด้าว ในกรณีที่ไม่ปรากฏหลักฐานอันเพียงพอที่พนักงานเจ้าหน้าที่จะเชื่อถือว่า บุคคลนั้นมีสัญชาติไทย กฎหมายก็ให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้นั้นเป็นคนต่างด้าว จนกว่าผู้นั้นจะพิสูจน์ได้ว่า ตนมีสัญชาติไทย การพิสูจน์จะต้องยื่นเป็นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและเสียค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิเสธที่จะเชื่อว่า บุคคลนั้นเป็นไทยอยู่อีก บุคคลนั้นก็อาจจะร้องขอต่อศาล² ให้พิจารณาคำขอพิสูจน์สัญชาติอีก ก็ได้ ในกรณีที่มีการร้องขอพิสูจน์สัญชาติต่อศาล ศาลนี้จะต้องแจ้งต่อพนักงานอัยการ ในชั้นนี้พนักงานอัยการมีสิทธิที่จะโต้แย้งคัดค้านการพิสูจน์สัญชาติได้³

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คดีเกี่ยวกับสัญชาติไทยจำนวนไม่น้อยเป็นคดีพิสูจน์สัญชาติระหว่างคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวและเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง และคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวที่ร้องขอพิสูจน์สัญชาติไทยตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองนี้มักจะเป็นคน

¹ มาตรา ๑๒ แห่ง พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ.๒๕๒๒

² ในกรณีที่บุคคลยื่นคำขอพิสูจน์สัญชาติต่อศาลเลย โดยไม่เริ่มต้นจากการยื่นคำขอพิสูจน์สัญชาติต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เสียก่อนมิได้ ศาลย่อมต้องมีคำสั่งให้ยกคำร้อง(ฎ.๓๔๐๐/๒๕๓๓)

³ มาตรา ๕๗ แห่ง พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ.๒๕๒๒ โปรดดู ไชยศ วิษุฒาณพงษ์(เรือโท), คดีสัญชาติ, ในวารสารอัยการ, ๑๓ (๒๕๓๓)๑๕๔, ๕๑-๖๒

ไทยที่มีบุพการีเป็นจีนที่ติดค้างอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในยุคของมาเจอตุง⁴ คดีส่วนน้อยเท่านั้นที่เกี่ยวข้องกับคนไทยที่มีบุพการีเป็นคนสัญชาติอื่น เช่น อินเดีย⁵

คดีพิสูจน์สัญชาติไทยมักจะเกิดแก่บุคคลที่เกิดในยุคที่ประเทศไทยยังมีระบบทะเบียนราษฎรที่ยังไม่ชัดเจนและเป็นระบบนัก ในกรณีที่ไม่มีพยานเอกสารมหาชน⁶หรือพยานเอกสารมหาชนขัดกัน⁷หรือไม่ชัดเจน การพิสูจน์สัญชาติไทยจึงต้องอ้างอิงจากพยานบุคคลหรือพยานแวดล้อมกรณีอื่นๆ และในหลายครั้งที่พยานดังกล่าวขัดกับพยานเอกสารมหาชน⁸ แต่ศาลไทยก็เลือกที่จะเชื่อตามพยานบุคคลหรือพยานแวดล้อมกรณี อาทิ

กรณีของนางก๊อ⁹ซึ่งอ้างว่า เกิดในประเทศไทยเมื่อวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ.๒๔๗๓ จากบิดาอินเดียและมารดาไทย จึงทำให้ได้สัญชาติไทยโดยการเกิดตามมาตรา ๓(๓) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๕๖ ทั้งนี้ นางก๊อมีพยานหลักฐานเป็นเอกสารมหาชน ก็คือทะเบียนคนเกิด ต่อมา นางก๊ออ้างว่า ได้สมรสกับสามีอินเดียและได้ติดตามสามีไปอยู่ในพม่าตั้งแต่วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๑ ต่อมา ในปี พ.ศ.๒๕๐๘ ประเทศพม่าได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยม นางก๊อและสามีจึงไปอาศัยอยู่ในอินเดีย ใน พ.ศ.๒๕๒๘ นางก๊อจึงมาขอพิสูจน์สัญชาติไทยต่อเจ้าหน้าที่กองตรวจคนเข้าเมือง แต่กรมตำรวจยกคำร้องเพราะไม่เชื่อว่า ผู้ร้องมิใช่บุคคลคนเดียวกับเด็กหญิงก๊อตามที่ปรากฏในสำเนาทะเบียนคนเกิด นางก๊อจึงร้องขอพิสูจน์สัญชาติไทยต่อศาล ศาลฎีกาก็ไม่เชื่อตามทะเบียนคนเกิดเช่นกัน โดยให้เหตุผลว่าพยานหลักฐานที่มีไม่เพียงพอที่จะเชื่อตามทะเบียนคนเกิด

แต่ในกรณีของนายก๊วยสูง¹⁰ซึ่งอ้างว่า เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๙ ที่นครราชสีมาจากบิดามารดาไทย จึงได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๓(๓) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๕๖ การโต้แย้งสัญชาติไทยของบุคคลนี้เกิดขึ้น เพราะบิดามารดาพาไปเยี่ยมญาติที่ประเทศ

⁴ อาทิ ฎ.๒๐๖๓/๒๕๓๓, ฎ.๓๔๐๐/๒๕๓๓, ฎ.๒๕๒๕/๒๕๓๔, ฎ.๒๒๔๖/๒๕๓๕, ฎ.๒๐๑๑/๒๕๓๔

⁵ อาทิ ฎ.๑๖๕๑/๒๕๓๔

⁶ อาทิ ทะเบียนบ้าน ใบสูติบัตร ใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว หนังสือเดินทาง ทะเบียนเกณฑ์ทหาร ทะเบียนนักเรียน ฯลฯ

⁷ ฎ.๒๒๔๖/๒๕๓๕, ฎ.๕๕/๒๕๓๖

⁸ ฎ.๑๖๕๑/๒๕๓๔, ฎ.๖๔๗๗/๒๕๓๔, ฎ.๑๔๕๐/๒๕๓๖

⁹ ฎ.๑๖๕๑/๒๕๓๔

¹⁰ ฎ.๖๔๗๗/๒๕๓๔

จีนในปี พ.ศ.๒๔๕๑ บู่ย๋างจิงขอเอานายก๊วยสูงไว้ก่อน ในปี พ.ศ.๒๔๕๒ ประเทศจีนเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ นายก๊วยสูงจึงเดินทางกลับประเทศไทยไม่ได้ จึงต้องอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน จนในปี พ.ศ.๒๕๒๘ จึงได้เดินทางมาประเทศไทยและได้ขอพิสูจน์สัญชาติไทย กรมตำรวจยกคำร้องขอนายก๊วยสูง แต่ในชั้นการพิสูจน์สัญชาติไทยในศาล แม้ว่าชื่อที่ใช้อยู่ในปัจจุบันไม่ตรงกับสำเนาสูติบัตรที่นำมาพิสูจน์ต่อศาล และหนังสือเดินทางจีนที่ใช้ในการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยจะระบุว่าเกิดในจีน แต่ศาลก็เชื่อว่า ผู้ร้องมีสัญชาติไทยเพราะเกิดในประเทศไทยจริง โดยฟังจากพยานบุคคลที่เคยรู้จักครอบครัวของนายก๊วยสูง โดยการเปรียบเทียบภาพถ่ายของนายก๊วยสูง ในประเทศไทยและประเทศจีน จดหมายที่ติดต่อกันระหว่างนายก๊วยสูงและครอบครัวในประเทศไทย

(๑.๒.) สิทธิที่จะถ่ายทอดสัญชาติไทยให้แก่ทายาท

ในปัจจุบัน เมื่อบุคคลมีสัญชาติไทย ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นชายหรือหญิง บุคคลนั้นก็ทรงสิทธิที่จะถ่ายทอดสัญชาติไทยให้แก่บุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของตนได้ ไม่ว่าบุตรนั้นจะเกิดในประเทศไทยหรือไม่ก็ตาม¹¹ อาทิ นายโจซึ่งมีสัญชาติอเมริกัน ต่อมาได้แปลงสัญชาติเป็นไทย หากปรากฏว่า นายโจมีบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายภายหลังจากที่ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ แม้ว่าบุตรนั้นจะเกิดจากมารดาอเมริกันและเกิดในประเทศสหรัฐอเมริกา บุตรของนายโจก็จะได้รับสัญชาติไทยโดยหลักสืบสายโลหิตจากบิดาตั้งแต่เกิด¹² และแม้ว่ากฎหมายอเมริกันจะรับรองให้นุตรของนายโจได้รับสัญชาติอเมริกันอีกด้วย ข้อเท็จจริงนี้ก็ไม่กระทบกระเทือนถึงความเป็นไทยโดยหลักสืบสายโลหิตของบุตรของนายโจ บุตรของนายโจจะมีสถานะเป็น"คนไทยโดยหลักสืบสายโลหิตจากบิดาที่มีองค์ประกอบต่างด้าว" นั่นเอง

(๑.๓.) การตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของประเทศไทยในทางบุคคลอย่างสมบูรณ์

เมื่อบุคคลมีสัญชาติไทย กฎหมายระหว่างประเทศย่อมรับรองเขตอำนาจ (jurisdiction) ของประเทศไทยเหนือบุคคลดังกล่าวอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะการมีสัญชาติไทยของบุคคลทำให้ประเทศไทยมีอำนาจอธิปไตยเหนือบุคคลนั้น(Personal Sovereignty) ประเทศไทยจึงอาจจะกำหนดกฎหมายภายในบังคับต่อบุคคลดังกล่าว แม้ว่าบุคคลนั้นจะอยู่นอกประเทศ

¹¹ มาตรา ๗ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ ซึ่งถูกแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

¹² มาตรา ๗(๑) แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ ซึ่งถูกแก้ไขและเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.สัญชาติ(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

บทที่ ๘ ผลของความเป็นไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย:ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

ไทยก็ตาม สิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายไทยจึงจะติดตามบุคคลไปในทุกแห่งที่บุคคลไปปรากฏตัว อาทิ มาตรา ๕ แห่ง พ.ร.บ.พ.ร.บ.มาตรการในการปราบปรามยาเสพติด กำหนดว่า "ผู้ใดกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แม้กระทำนอกราชอาณาจักรผู้นั้น จะต้องรับโทษในราชอาณาจักร ถ้าปรากฏว่า (๑.) ผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดคนใดคนหนึ่งเป็นคนไทย...." ดังนั้น ศาลอาญาไทยจึงมีเขตอำนาจในการลงโทษคนไทยในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้ ไม่ว่าความผิดนั้นจะกระทำลง ณ ที่แห่งใดก็ตาม¹³

(๑.๔.) สิทธิในการถือครองที่ดินของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

เมื่อเป็นไทย จึงมีสิทธิที่จะถือครองที่ดินในประเทศไทย โดยหลักการ¹⁴ กฎหมายไทยห้ามคนต่างด้าวถือครองที่ดินในประเทศไทย¹⁵ จะเห็นว่า กฎหมายมิได้ห้ามคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวถือครองที่ดินแต่อย่างใด แต่ในเรื่องนี้ ก็มีกรณีพิพาทขึ้นสู่ศาลบ่อยครั้ง อาทิ ใน ฎ. ๘๘๑/๒๕๕๕¹⁶ คดีนี้เป็นคดีที่เอกชนผู้มีสัญชาติไทยแต่เป็นบุตรของบุคคลสัญชาติจีนฟ้องนายอำเภอสันป่าตองเป็นจำเลยเนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวปฏิเสธที่จะจดทะเบียนนิติกรรมโดยทันทีแก่เอกชนโดยอ้างระเบียบของกระทรวงมหาดไทยที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่จะต้องทำการสอบสวนและส่งเรื่องการจดทะเบียนสิทธิในที่ดินไปให้กรมที่ดินหากเอกชนผู้ร้องขอจดทะเบียนนิติกรรมเป็นบุตรของคนต่างด้าว ศาลฎีกาได้มีโอกาสนี้จะชี้ว่า เมื่อมาตรา ๒๖ แห่งรัฐธรรมนูญกำหนดว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในทรัพย์สิน.....ทั้งนี้ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย" และเมื่อไม่ปรากฏมีบทกฎหมายในที่ใดที่กำหนดให้คนไทยต้องขออนุญาตก่อนเข้าถือกรรมสิทธิในที่ดิน การหน่วงเหนี่ยวขัดขวางการจดทะเบียนนิติกรรมของนายอำเภอสันป่าตองจึงเป็นการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนั้น ศาลฎีกายังยืนยันว่า ระเบียบกระทรวง

¹³ Michael Akehurst, A Modern Introduction to International Law, 1984, pp.81-86; Albrecht Randelzhofer, Nationality, in: International Encyclopedia of Public International Law, Instalment 8, 1985, p.420; Još Francisco Rezek, Le droit international de la nationalité, dans: Recueil des Cours de l'Académie de la Haye, (1986) III, 346. สมปอง สุจริตกุล, ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับปัญหาบุคคลสองสัญชาติ, ใน: บทบัญญัติ, ๒๐ (๒๕๐๕) ๒, ๓๕๗

¹⁴ แต่อย่างไรก็ตาม ข้อยกเว้นก็มีอยู่มากในเรื่องนี้ อาทิ ในกรณีที่มีสนธิสัญญากำหนดเป็นอย่างอื่น หรือรับมรดกโดยธรรม หรือถือครองมาตั้งแต่ก่อนมีประมวลกฎหมายที่ดิน

¹⁵ มาตรา ๘๖ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

¹⁶ ฎ. ๑๔๒๘/๒๕๕๘ เดินทางมาในทิศทางนี้อีกด้วย

มหาดไทยมิใช่กฎหมาย และไม่มีกฎหมายใดให้อำนาจให้ออกระเบียบเช่นนั้นได้ ฉะนั้น จะใช้บังคับแก่ประชาชนจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่เขานั้นไม่ได้

ดังนั้น จะเห็นว่า ความเป็นไทยทำให้บุคคลที่มีองค์ประกอบต่างด้าวมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับประเทศไทยมากกว่าคนต่างด้าว ดังนั้น จึงมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายไทยมากกว่าคนต่างด้าวโดยแท้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่มีองค์ประกอบต่างด้าวในตัวทำให้ตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดหลายประการในการบริโภคสิทธิตามกฎหมายไทย

(๒.) ข้อจำกัดสิทธิที่กฎหมายกำหนดแก่คนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

นอกจากการศึกษาลิขิตหน้าที่อันกำหนดโดยเฉพาะเจาะจงเพราะเป็นไทยแล้ว ยังจำเป็นที่จะต้องตอบคำถามในทางกลับกันอีกด้วยว่า คนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวมีสถานภาพเท่าเทียมกับคนไทยที่ไม่มีองค์ประกอบต่างด้าวหรือไม่ สัญชาติไทยของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวมีคุณภาพที่เท่าเทียมกับคนไทยที่ไม่มีองค์ประกอบต่างด้าวหรือไม่

ในอดีต มาตรา ๑๑ แห่ง พ.ร.บ.การแปลงสัญชาติ ร.ศ.๑๓๐ ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยการแปลงสัญชาติฉบับแรกของประเทศไทยกำหนดว่า "ตั้งแต่วันที่ได้อิมพ์ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ผู้ที่ได้แปลงชาตินั้นย่อมมีอำนาจอันชอบธรรม กรรมสิทธิ์ทั้งหลาย แลต้องอยู่ในกิจทั้งหลาย อันจะต้องกระทำตามอย่างคนที่มิสังกัดอยู่ในบังคับฝ่ายสยาม" ดังนั้น ความเป็นไทยโดยการแปลงสัญชาติภายใต้ พ.ร.บ.แปลงชาติ ร.ศ.๑๓๐ มีสถานภาพเฉกเช่นคนไทยทุกประการ

คำถามต่อมาที่จะต้องถาม ก็คือ ภายใต้กฎหมายสัญชาติไทยที่มีผลภายหลังจากนั้น เมื่อบุคคลได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติแล้ว ความเป็นไทยโดยการแปลงสัญชาติจะยังคงมีสถานภาพเฉกเช่นคนไทยทุกประการหรือไม่

ไม่มีคำตอบอย่างชัดเจนใน พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๔๙๕ หรือ พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ เพื่อรับรองให้คนไทยโดยการแปลงสัญชาติมีสิทธิและสถานภาพที่เทียบเท่ากับคนไทยอื่นดังที่เป็นในมาตรา ๑๑ แห่ง พ.ร.บ.แปลงชาติ ร.ศ.๑๓๐ ดังนั้น โดยหลักกฎหมายทั่วไป จึงสรุปว่า บุคคลดังกล่าวย่อมมีสถานภาพที่เทียบเท่ากับคนไทยอื่นๆ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นมากำหนดให้เป็นอย่างอื่น

ในส่วนที่เกี่ยวกับคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวอื่นๆ นอกจากคนไทยโดยการแปลงสัญชาติ ก็ไม่มีคำตอบที่ชัดเจนใน พ.ร.บ.สัญชาติ ฉบับใดเลย ดังนั้น โดยหลักกฎหมายทั่วไป จึงต้องสรุปเช่นกันว่า บุคคลดังกล่าวย่อมมีสถานภาพที่เทียบเท่าคนไทยอื่นๆ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นมากำหนดให้เป็นอย่างอื่น

ในปัจจุบัน มีการกำหนดข้อจำกัดสิทธิของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวไว้ในกฎหมายหลายเรื่อง ซึ่งจะหยิบยกขึ้นมาศึกษาที่เฉพาะแต่ปัญหาที่สำคัญเท่านั้น กล่าวคือ สิทธิในการเลือกตั้ง(๒.๑.) สิทธิในการรับสมัครเลือกตั้ง(๒.๒) สิทธิที่จะไม่ถูกเนรเทศออกจากประเทศไทย(๒.๔.) และหน้าที่การรับราชการ(๒.๔.)

(๒.๑.) สิทธิในการเลือกตั้งของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

รัฐธรรมนูญไทยที่มีผลในปัจจุบัน กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๓๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๓๘ กำหนดคุณสมบัติของบุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้หมายถึงเพียง“บุคคลที่มีสัญชาติไทย” โดยตั้งข้อจำกัดว่า “แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี” ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญจำกัดสิทธิในการเลือกตั้งของคนไทยโดยการแปลงสัญชาติ ซึ่งยังแปลงสัญชาติเป็นไทยมาไม่ถึง ๑๐ ปี¹⁷ แต่กฎหมายนี้ก็มิได้จำกัดสิทธิเลือกตั้งของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวอื่นๆ

แต่ในการกฎหมายเลือกตั้งระดับท้องถิ่น กฎหมายถึงกับปฏิเสธสิทธิเลือกตั้งของคนไทยภายหลังการเกิดทั้งในการเลือกตั้งและการสมัครรับเลือกตั้ง โดยกำหนดให้คนไทยโดยการเกิดเท่านั้นที่มีสิทธิเลือกตั้ง ในส่วนของการสมัครรับเลือกตั้งนั้น กฎหมายก็ได้ตั้งข้อจำกัดในลักษณะเดียวกันกับการนิยามของการเลือกสภาผู้แทนราษฎร¹⁸

(๒.๒.) สิทธิในการรับสมัครเลือกตั้งของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

ยิ่งไปกว่านั้น รัฐธรรมนูญไทยที่มีผลในปัจจุบันปฏิเสธที่จะให้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งแก่คนไทยภายหลังการเกิด เพราะกฎหมายนี้กำหนดรับรองให้สิทธินี้เฉพาะแก่“ผู้มีสัญชาติไทย

¹⁷ มาตรา ๑๐๙(๑.) แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๓๔ ซึ่งถูกแก้ไขและเพิ่มเติมในพ.ศ.๒๕๓๘

¹⁸ มาตรา ๑๖ และ ๑๖ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๒; มาตรา ๑๗ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พ.ศ.๒๕๔๒

โดยการเกิด“เท่านั้น”¹⁹ จึงสรุปได้เลยว่า คนไทยภายหลังการเกิด กล่าวคือ คนไทยโดยการสมรส และคนไทยโดยการแปลงสัญชาติ ไม่ได้รับการรับรองให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

นอกจากนั้น กฎหมายนี้ยังสร้างข้อจำกัดต่อไปอีก กล่าวคือ หากเป็น“บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นต่างด้าว” กฎหมายรัฐธรรมนูญยังกำหนดให้มีเงื่อนไขในการใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง โดยเงื่อนไขดังกล่าวจะถูกกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย ซึ่งในปัจจุบัน ก็คือ มาตรา ๑๔ แห่ง พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งกฎหมายนี้ได้กำหนดให้บุคคลดังกล่าวต้องจบการศึกษาในระดับที่กฎหมายกำหนด

ขอให้สังเกตว่า คำว่า “บุคคลผู้มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นต่างด้าว” ย่อมมีความหมายถึงทั้งคนไทยโดยหลักดินแดนและคนไทยโดยหลักสืบสายโลหิตจากมารดาที่มีบิดาเป็นต่างด้าว คำว่า“บิดา”นี้หมายความว่าทั้งบิดาตามกฎหมายและบิดาตามข้อเท็จจริง²⁰

ขอให้สังเกตว่า กฎหมายเลือกตั้งท้องถิ่นก็จำกัดสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าวเช่นกัน²¹

(๒.๓.) สิทธิที่จะไม่ถูกเนรเทศออกจากประเทศไทยของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

กฎหมายไทยว่าด้วยการเนรเทศ²²ซึ่งมีผลในปัจจุบัน²³ ก็คือ พ.ร.บ.การเนรเทศ พ.ศ.๒๕๕๔ กฎหมายนี้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่จะสั่งเนรเทศ“คนต่างด้าว” เมื่อปรากฏว่ามีความจำเป็นเพื่อความสะดวกเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน²⁴ หรือเมื่อมีเหตุตามกฎหมายอื่น อาทิ มาตรา ๓๑ แห่ง พ.ร.บ.ป้องกันการค้ำกำไรเกินควร พ.ศ.๒๕๕๐

¹⁹ มาตรา ๑๑๑(๑.) แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๓๔ ซึ่งถูกแก้ไขและเพิ่มเติมในพ.ศ.๒๕๓๘

²⁰ ฎ.๑๑๘๒/๒๕๓๕, ฎ.๓๕๘๔/๒๕๓๕ฎ.๗๔๓/๒๕๓๕

²¹ มาตรา ๑๘ และ ๑๙ แห่ง พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด พ.ศ.๒๕๖๒; มาตรา ๑๔ และ ๒๐ ทวิ แห่ง พ.ร.บ.การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลพ.ศ.๒๕๖๒

²² สายหยุด นกน้อย, การเนรเทศคนต่างด้าว, ใน:สารานุกรม, ๔(๒๕๓๒), ๖๔-๖๕.

²³ กฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับแรกว่าด้วยการเนรเทศ ก็คือ พ.ร.บ.ว่าด้วยเนรเทศ ร.ศ.๑๓๐

²⁴ มาตรา ๕ แห่ง พ.ร.บ.การเนรเทศ พ.ศ.๒๕๕๔

กำหนดว่า “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นคนต่างด้าว ให้เนรเทศผู้นั้นออกจากประเทศไทย²⁵ หรือ มาตรา ๑๘ แห่ง พ.ร.บ.ว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.๒๕๔๕ กำหนดให้ เนรเทศคนต่างด้าวออกไปเสียนอกราชอาณาจักร หากคนต่างด้าวนั้นฝ่าฝืนประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในเรื่องการห้ามมิให้คนต่างด้าวเข้าไปหรืออยู่ในบริเวณหรือเขตท้องที่อัน มีความสำคัญทางการรักษาความมั่นคงหรือความปลอดภัยแห่งราชอาณาจักรหรือจุลยุทธศาสตร์²⁶ หรือหากคนต่างด้าวนั้นฝ่าฝืนประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในเรื่อง ห้ามมิให้คนต่างด้าวประกอบการใดๆ เพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงหรือความปลอดภัย แห่งราชอาณาจักร หรือสวัสดิภาพของประชาชน²⁷

ดังนั้น การเนรเทศบุคคลในขณะที่ยังถือสัญชาติไทยจึงเป็นไปได้ สิทธิที่จะไม่ถูก เนรเทศออกจากประเทศไทยจึงเป็นสิทธิที่ศักดิ์สิทธิ์ประการหนึ่งของบุคคลที่มีสัญชาติไทย

แต่อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่า ภายใต้กฎหมายเนรเทศที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็มีความ เป็นไปได้ที่จะกระทำการเพื่อที่จะบรรลุถึงการเนรเทศคนไทยบางประเภทออกจากประเทศไทยในที่สุด

ความเป็นไปได้ที่จะเนรเทศคนไทยจึงต้องเริ่มต้นจากการพิจารณาความเป็นไปได้ ที่จะถอนสัญชาติไทยเสียก่อน แต่อย่างไรก็ตาม พ.ร.บ.การเนรเทศ พ.ศ.๒๕๔๔ ก็ได้กำหนดห้าม การเนรเทศบุคคลที่มีหรือเคยมีสัญชาติไทยโดยการเกิด²⁸ ดังนั้น จึงสรุปได้ต่อไปว่า ในกรณีของการเนรเทศบุคคลที่มีสัญชาติไทยภายหลังการเกิด จะทำได้ต่อเมื่อได้ถอนสัญชาติไทยของบุคคล นั้นแล้ว ในขณะที่การเนรเทศบุคคลที่มีหรือเคยมีสัญชาติไทยโดยการเกิด จะทำได้เลย แม้การ ถอนสัญชาติไทยโดยการเกิดในบางกรณีจะทำได้ แต่การเนรเทศบุคคลดังกล่าวทำไม่ได้เลย

จึงสรุปได้อย่างชัดเจนในประการแรกได้ว่า หากรัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทยต้องการจะมีคำสั่งเนรเทศคนไทยโดยการสมรสหรือคนไทยโดยการแปลงสัญชาติ รัฐ มนตรีนี้อาจต้องมีคำสั่งถอนสัญชาติไทยก่อน จะเนรเทศในขณะที่ยังเป็นไทยมิได้

²⁵ ในราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ ๓๘ เล่ม ๖๔ ฉบับพิเศษ หน้า ๑๑ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๐

²⁶ มาตรา ๑๒ แห่ง พ.ร.บ.ว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.๒๕๔๕

²⁷ มาตรา ๑๔ แห่ง พ.ร.บ.ว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.๒๕๔๕

²⁸ การเนรเทศคนต่างด้าวที่เคยมีสัญชาติไทยโดยการเกิดเป็นสิ่งต้องห้ามทั้งในมาตรา ๑ แห่ง พ.ร.บ.ว่าด้วยการเนรเทศ ร. ๑๓๑ และในมาตรา ๕ แห่ง พ.ร.บ.การเนรเทศ พ.ศ.๒๕๔๔

ในประการที่สอง เป็นที่แน่นอนว่า แม้จะถอนสัญชาติไทยของบุตรที่เกิดในประเทศไทยของบิดาและมารดาต่างต่างได้ แต่การเนรเทศบุคคลดังกล่าวทำมิได้เลย เพราะบุคคลดังกล่าวย่อมมีสัญชาติไทยโดยการเกิด²⁹

ในประการที่สาม เป็นที่ชัดเจนว่า เมื่อไม่อาจถอนสัญชาติไทยของคนไทยโดยหลักสืบสายโลหิต บุตรลูกครึ่งไทย-ต่างต่างจึงไม่อาจถูกถอนสัญชาติ และเมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยไม่อาจถอนสัญชาติไทยของบุคคลได้ รัฐมนตรีก็ไม่สามารถเนรเทศได้

(๒.๓.) หน้าที่ในการรับราชการทหารของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างต่าง

ในเรื่องของหน้าที่การรับราชการทหาร กฎหมายกำหนดให้ชายที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน³⁰ ดังนั้น คนไทยโดยการแปลงสัญชาติจึงมีหน้าที่รับราชการทหาร แต่เมื่อลงบัญชีทหารกองเกินแล้ว ไม่ถูกเรียกมาตรวจเลือกเข้ารับราชการทหารกองประจำการในยามปกติ³¹

(๓.) ความเป็นบุคคลหลายสัญชาติของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างต่าง

ผลอีกประการหนึ่งที่เป็นไปได้ของการยอมรับให้สัญชาติไทยแก่บุคคลที่มีองค์ประกอบต่างต่าง ก็คือ การเกิดขึ้นอย่างมากมายของบุคคลหลายสัญชาติในประเทศไทย ซึ่งมีใช้ปัญหาใหม่ในทางวิชาการ³² แต่เป็นปัญหาที่ใหม่ในทางปฏิบัติ ในยุคที่ประเทศไทยยังมิได้เปิดสู่ประชาคมระหว่างประเทศและประชาคมนี้อย่างมิได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ปัญหาของคนหลายสัญชาติก็มีอยู่เพียงแต่จำนวนของบุคคลดังกล่าวย่อมไม่มีมากนัก แต่ในปัจจุบัน คนไทยที่มีสัญชาติอื่นอยู่ด้วยมิให้เห็นมากมาย มีความเข้าใจของบุคคลโดยทั่วไปว่า กฎหมายไทยห้ามมิให้บุคคลถือหลายสัญชาติ แต่ในการศึกษาค้นคว้าหาข้อห้ามดังกล่าวในกฎหมายลายลักษณ์อักษรของไทย ผลปรากฏว่า ไม่มีบทบัญญัติใดๆ ที่กำหนดหรืออาจตีความโดยแจ้งชัดว่า เป็นเช่นนั้น อาจจะสรุปได้

²⁹ แม้ศาลฎีกาใน ฎ.๑๑๙๖/๒๕๐๔ ได้รับรองความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยเพื่อเนรเทศบุคคลที่เคยมีสัญชาติไทยโดยการเกิดโดยหลักดินแดน แต่ศาลฎีกาใน ฎ.๒๒๔๓/๒๕๓๑ ได้ยืนยันในทางตรงกันข้ามว่า เมื่อปรากฏว่า จำเลยเป็นต่างต่างที่เคยได้สัญชาติไทยโดยการเกิด จำเลยจึงไม่อาจถูกเนรเทศได้เลย

³⁰ มาตรา ๗ แห่งพ.ร.บ.รับราชการทหาร พ.ศ.๒๔๙๗

³¹ มาตรา ๑๔(๘) แห่ง พ.ร.บ.รับราชการทหาร พ.ศ.๒๔๙๗

³² สมปอง สุจริตกุล, ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับปัญหามูลค่าสองสัญชาติ, ใน: บทบันทึกคดี, ๒๐(๒๕๐๕)๒, ๓๔๗-๓๖๑

บทที่ ๘ ผลของความเป็นไทยที่มีองค์ประกอบต่างต่าง

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างต่างผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

เท่านั้นว่า กฎหมายกำหนดข้อห้ามบางประการสำหรับคนไทยที่ถือสัญชาติอื่นอยู่ด้วย อาทิ ห้ามคนไทยซึ่งมีบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นต่างด้าวในขณะที่เกิดแสดงตนว่าเป็นต่างด้าวในประเทศไทย โดยการร้องขอและได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนต่างด้าวดังกล่าวมาแล้วในบทที่ผ่านมา³³ หรือห้ามคนไทยโดยหลักดินแดนหรือคนไทยโดยการแปลงสัญชาติฝักใฝ่ในสัญชาติเดิมหรือสัญชาติอื่น³⁴ ดังนั้น หากคนไทยดังกล่าวไม่ประพฤติตามที่กฎหมายห้าม เขาก็อาจถือสัญชาติไทยและสัญชาติอื่นไปพร้อมกันได้ มีคนไทยในลักษณะดังกล่าวจำนวนไม่น้อยที่ใช้สัญชาติไทยในประเทศไทยและใช้สัญชาติอื่นในต่างประเทศ ขอให้สังเกตว่ากฎหมายมิได้กำหนดห้ามคนไทยทุกประเภทการแสดงตนเป็นต่างด้าวโดยการถือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวหรือห้ามฝักใฝ่สัญชาติอื่น

การได้มาซึ่งสัญชาติอื่นโดยการแปลงสัญชาติเท่านั้นที่กฎหมายไทยยอมรับไม่ได้ ในปัจจุบัน มาตรา ๒๒ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ กำหนดให้การแปลงสัญชาติเป็นต่างด้าวมีผลให้เสียสัญชาติไทยโดยผลอัตโนมัติของกฎหมาย ดังนั้น โดยผลของกฎหมายนี้ การได้มาซึ่งสัญชาติอื่นโดยวิธีการอื่นนอกจากการแปลงสัญชาติ จึงไม่ทำให้เสียสัญชาติไทย อาทิ การได้มาซึ่งสัญชาติต่างประเทศโดยผลของกฎหมายหรือโดยการสมรสจึงไม่ทำให้เสียสัญชาติไทย อาทิ คนไทยโดยการเกิดจึงอาจได้สัญชาติต่างประเทศของบุพการีต่างด้าวด้วยได้ หรือหญิงไทยโดยการสมรสจึงอาจถือสัญชาติต่างประเทศโดยกำเนิดได้ แต่คนไทย ไม่ว่าจะโดยการเกิดหรือภายหลังการเกิด ไม่อาจถือสัญชาติอเมริกันโดยการแปลงสัญชาติไปพร้อมกันกับสัญชาติไทยที่มีอยู่

ในปัจจุบัน ทางปฏิบัติของราชการไทยในเรื่องของการเสียสัญชาติไทยเพราะการแปลงสัญชาติเป็นต่างด้าวยังไม่ลงตัว เป็นที่ยอมรับกันในทางวิชาการนิติศาสตร์ว่า การเสียสัญชาติไทยในกรณีนี้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องมีคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยหรือคำสั่งศาลในเรื่องนี้แต่อย่างใด การเสียสัญชาติไทยมีผลในทันทีที่ได้สัญชาติต่างประเทศโดยการแปลงสัญชาติ³⁵ แต่ความมีผลเป็นต่างด้าวนั้น มาตรา ๕ แห่ง พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ ได้กำหนดให้มีผลในวันที่ประกาศการเสียสัญชาติไทยในราชกิจจานุเบกษา ดังนั้น โดยหลักกฎหมาย ในส่วนที่

³³ โปรดย้อนดูในหน้า 115-120

³⁴ โปรดย้อนดูหน้า 111

³⁵ วิเชียร วัฒนคุณ, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, ๒๕๐๙, หน้า ๑๒๖-๑๒๗, พยุด แสงอุทัย, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, ๒๕๒๒, หน้า ๑๗๖, กมล สนิทเกษตริณ, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, ๒๕๓๖, หน้า ๑๑๔

เกี่ยวกับประเทศไทย บุคคลที่แปลงสัญชาติเป็นต่างด้าวแล้ว จึงไม่อาจอ้างสิทธิใดๆ หรือขอความคุ้มครองใดๆ จากประเทศไทยในฐานะของรัฐเจ้าของสัญชาติ นับแต่เวลาที่ได้สัญชาติของรัฐต่างประเทศนั้นสมบูรณ์ ส่วนสถานภาพในทางสัญชาติ กล่าวคือ ความเป็นต่างด้าวนั้น จะเริ่มขึ้นในวันที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย³⁶ได้ประกาศการเสียสัญชาติไทยนี้ในราชกิจจานุเบกษา ปัญหาในทางปฏิบัติจึงเกิดขึ้น ณ จุดนี้ ในปัจจุบัน มีคนไทยเป็นจำนวนมากที่ได้แปลงสัญชาติเป็นไทยแล้ว แต่รัฐมนตรียังมิได้ประกาศการเสียสัญชาติไทยในราชกิจจานุเบกษา ในทางปฏิบัติหน่วยงานของรัฐจะต้องมีทำอย่างไรต่อบุคคลดังกล่าวในหลายสถานการณ์ ตัวอย่างเกิดขึ้นในหลายกรณี

อาทิ ในกรณีของการให้ความคุ้มครองทางทูต(diplomatic protection)³⁷ แก่นายวีรพล คำแก้ว หรือ นายโจนาธาน ดุติ์ ในเวลาต่อมา บุคคลดังกล่าวเกิดในประเทศไทยจากบิดาและมารดาไทย จึงมีสัญชาติไทยโดยการเกิด ต่อมา บุคคลดังกล่าวได้แปลงสัญชาติเป็นอเมริกันใน พ.ศ. ๒๕๓๑ ตามมารดาซึ่งได้สัญชาติอเมริกันโดยการแปลงสัญชาติ แต่ในขณะที่เกิดคดี ไม่ปรากฏหลักฐานการประกาศให้บุคคลเสียสัญชาติไทยในราชกิจจานุเบกษา บุคคลดังกล่าวจึงยังมีสถานภาพในทางสัญชาติเป็นไทยในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยอมรับว่าเป็นอเมริกัน เมื่อมีการร้องขอให้รัฐบาลไทยไปให้ความคุ้มครองบุคคลนี้ จึงเกิดปัญหาว่า จะทำได้หรือไม่ ภายใต้กฎหมายจารีตประเพณี รัฐบาลไม่อาจให้ความคุ้มครองทางการทูตแก่คนชาติของตนที่ได้รับความเสียหายในประเทศที่บุคคลดังกล่าวมีสัญชาตินั้นอยู่ด้วยได้ ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงไม่อาจร้องต่อรัฐบาลอเมริกันในเรื่องนี้เพราะว่านายโจนาธาน ดุติ์ก็มีสถานภาพเป็นอเมริกันเช่นกัน³⁸

³⁶ ในฐานะของรัฐมนตรีผู้รักษาการตาม พ.ร.บ.สัญชาติ

³⁷ กล่าวคือ สิทธิและอำนาจที่กฎหมายระหว่างประเทศให้แก่รัฐเจ้าของสัญชาติของบุคคล ที่จะให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่มีสัญชาติของตนที่ได้รับความเสียหายจากกระทำของรัฐต่างประเทศ

³⁸ รายงานผลการดำเนินการของกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงศึกษาเกี่ยวกับญัตติด่วนเรื่องการหาทางช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองชีวิตและสิทธิมนุษยชนของเยาวชนและของพระธรรมทูตไทยที่ถูกสหรัฐอเมริกาละเมิดสิทธิมนุษยชนในคดีฆาตกรรมหมู่ที่อริโซนาเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ต่อที่ประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๓/๒๕๓๘

บทที่ ๔ ผลของความเป็นไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

(๑.) แนวความคิดพื้นฐานในเรื่องการผสมกลมกลืนคนต่างด้าวในสังคมไทย

โดยบรรยากาศทางความคิดโดยทั่วไป ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยมิได้เปิดต่อคนต่างด้าว เพียงแต่การยอมรับคนต่างด้าวในสถานะเดียวกันกับคนไทยย่อมมีเงื่อนไข ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวก็ไม่แตกต่างไปจากสังคมอื่นๆ แต่อย่างใด ทั้งนี้ เพราะ “ความเป็นต่างด้าว” ของบุคคลธรรมดาในสังคมหนึ่งสังคมใดย่อมก่อให้เกิด “ความแตกต่าง” ในแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งในสังคมนั้น อาทิ เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม ฯลฯ ขอให้สังเกตว่า การเข้ามาของคนต่างด้าวในสังคมหนึ่งอาจก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่เป็นไปได้ใน ๔ ลักษณะ กล่าวคือ

ปรากฏการณ์แรก ก็คือ คนต่างด้าวนั้นจะยอมรับทั้งลักษณะความเป็นต่างด้าวของตน และรับเอาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมนั้นเข้ามาแทนที่ อาทิ คนอังกฤษที่เข้ามาในประเทศไทยย่อมพูดภาษาของตน แต่เพื่อที่จะอยู่ในสังคมไทย คนอังกฤษจึงต้องยอมรับที่จะพูดภาษาไทย เพื่อทำตนเด่นเช่นคนในสังคมไทยและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคมไทย จะเห็นว่าความต่างนี้ไม่ก่อให้เกิด “ความแตกแยก” ของคนในสังคม แต่จะเกิดความเปลี่ยนแปลงของคนเพื่อให้ตนมีความกลมกลืนกับสังคม

ปรากฏการณ์ที่สอง ก็คือ เนื่องจากลักษณะบางประการทางสังคมและวัฒนธรรมที่คนต่างด้าวมียุ่กันมีความแรงมากกว่าลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเดิมของคนไทยในสังคม ก็เป็นไปได้ที่สังคมจะยอมรับและเปลี่ยนแปลงตาม อาทิ ในยุคแรกที่ฝรั่งเข้ามาในไทย คนไทยมุ่งเพียงจกระเบนโดยไม่ใส่เสื้อ แต่ฝรั่งจะใส่เสื้อและกางเกง แทนที่จะบังคับให้ฝรั่งแต่งกายเช่นคนไทย สังคมไทยในอดีตกลับตระหนักในความถูกต้องของการใส่เสื้อและกลับเป็นฝ่ายยอมรับวัฒนธรรมการแต่งกายของฝรั่ง จนถึงขีดที่สูงสุดในปัจจุบัน กล่าวคือ แต่งกายแบบฝรั่งจนในชีวิตปัจจุบัน เครื่องแต่งกายไทยกลับกลายเป็นเครื่องแต่งกายในเทศกาลเท่านั้น จะเห็นว่า ความต่างนี้ไม่ก่อให้เกิด “ความแตกแยก” ของคนในสังคมเช่นกัน แต่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสังคมตามลักษณะที่ต่างต่างนั้น ความแตกต่างระหว่างสังคมและคนต่างด้าวก็จะหายไปอีกเช่นกันในสถานการณ์นี้

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร. พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

ในประการที่สาม ก็มีความเป็นไปได้ที่สังคมจะไม่ยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงตาม แต่ก็ไม่ได้ต่อต้านความแตกต่างที่คนต่างด้าวนำเข้ามา ในสถานการณ์นี้ ความแตกต่างนี้จึงไม่ก่อให้เกิด "ความแตกแยก" ของคนในสังคมแต่อย่างใด แม้ความไม่เหมือนกันจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มของบุคคลที่เหมือนกัน กล่าวคือ จึงเกิดมี "ชนกลุ่มน้อย" ขึ้นในสังคม แต่เมื่อสังคมก็ "ยอมรับ" ให้ความแตกต่างนั้นคงอยู่ในสังคมได้ ความขัดแย้งจึงไม่เกิดระหว่าง "ชนกลุ่มใหญ่" และ "ชนกลุ่มน้อย" ในสังคมนั้น อาทิ การเข้ามาของคนต่างด้าวที่ถือศาสนาคริสต์หรืออิสลามในสังคมไทย หากบุคคลที่เข้ามายังยึดมั่นในความเชื่อทางศาสนาดังกล่าว สังคมไทยก็ยอมรับให้บุคคลดังกล่าวมีการปฏิบัติตามความเชื่อตามศาสนาของตน แม้ว่าการกระทำนั้นจะแตกต่างจากการปฏิบัติของคนไทยส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาพุทธโดยสิ้นเชิง

ในประการสุดท้าย ก็มีความเป็นไปได้ที่สังคมจะไม่ยอมรับและต่อต้านความแตกต่างที่คนต่างด้าวนำเข้ามา ในสถานการณ์นี้ ความแตกต่างนี้จะก่อให้เกิด "ความแตกแยก" ของคนในสังคม ความขัดแย้งจึงเกิดระหว่าง "ชนกลุ่มใหญ่" และ "ชนกลุ่มน้อย" ในสังคมนั้น แต่ในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ยังไม่ปรากฏปฏิกริยาต่อต้านพฤติกรรมของคนต่างด้าวในลักษณะที่ชัดเจนจนเกิดการทะเลาะวิวาทระหว่าง "ชนกลุ่มใหญ่" และ "ชนกลุ่มน้อย" ในสังคมไทยเลย

จึงสรุปในที่สุดได้ว่า เท่าประจักษ์ได้ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่เปิดต้อนรับคนต่างด้าว คนต่างด้าวที่เข้ามาอาจจะเลือกที่จะผสมกลมกลืนเข้ามาในสังคมไทยและประพฤติดังเช่นคนไทยก็ได้ หรือเลือกที่จะปฏิบัติที่ตนพึงพอใจก็ได้ ข้อดีของสภาพสังคมเช่นนี้จึงทำให้การปะทะหรือความขัดแย้งระหว่างความเชื่อและทางปฏิบัติที่แตกต่างกันไม่อาจก่อตัวขึ้นและด้วยเวลาที่ผ่านไป ความแตกต่างนั้นก็ลดความชัดเจนและความแหลมคมลงไปเอง มนุษย์ก็จะเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยวิธีการทางธรรมชาติ

(๒.) ผลกระทบของแนวความคิดว่าด้วยรัฐสมัยใหม่ต่อปัญหาการผสมกลมกลืนคนต่างด้าวในสังคมไทย

นับตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๙ สถาบัน "รัฐสมัยใหม่" (Modern State) อันเป็นผลมาจากแนวความคิดรัฐชาติ(Nation State)และแนวความคิดรัฐฆราวาส(Secular State) ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปในประชาคมโลก แทนที่สถาบันรัฐดั้งเดิมที่มักจะต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาหรือ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย:ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

ความเชื่อ ด้วยแนวความคิดใหม่นี้ ยอมรับกันว่า รัฐมีอำนาจอิสระสูงสุดและเด็ดขาดที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “อำนาจอธิปไตย” (Sovereignty) เหนือดินแดนของตน(State Territory) และเหนือคนชาติของตน (National) แนวความคิดดังกล่าวทำให้การเข้ามาของคนต่างด้าวและการผสมกลมกลืนคนต่างด้าวในสังคมหนึ่งๆ เป็นไปได้ยากขึ้น เพราะแนวความคิดดังกล่าวได้สร้าง “อุปสรรค” ของการเคลื่อนย้ายตัวข้ามชาติ(Transnational Migration) ของบุคคลธรรมดาอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์โลก

(๓.) เหตุผลของรัฐในการกำหนดนโยบายของรัฐในการยอมรับให้คนต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยผสมกลมกลืนในสังคมไทย

เป็นหลักการที่ยอมรับกันแล้วในทางระหว่างประเทศว่า หากคนข้ามชาติได้พิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ที่แท้จริงที่มีกับประเทศใดได้แล้ว รัฐเจ้าของประเทศก็น่าจะยอมรับให้สัญชาติของตนแก่บุคคลนั้นเพื่อที่เขาจะได้มีโอกาสที่จะผสมกลมกลืนตนเองในสังคมของรัฐนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตาม นโยบายของรัฐในเรื่องนี้จะต้องตั้งอยู่บนจุดที่สมดุลระหว่างแนวความคิดว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและแนวความคิดว่าด้วยความมั่นคงแห่งรัฐและบนความเป็นจริงของประชาคมโลก แต่อย่างไรก็ตาม มีเหตุผลอย่างน้อย ๓ ประการที่รัฐใช้ในการกำหนดนโยบายของรัฐในการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนกับสังคมของตน กล่าวคือ เหตุผลในทางความมั่นคงของรัฐประการหนึ่ง เหตุผลในทางประโยชน์นิยมประการหนึ่ง และเหตุผลในทางมนุษยธรรมอีกประการหนึ่ง ดังที่กล่าวมาแล้วในบทนำ ความเหมาะสมที่สุดของนโยบายของรัฐ ก็คือ การใช้เหตุผลทั้งสามประการในลักษณะที่สมดุลย์ การเอนเอียงไปในทางใดทางหนึ่งย่อมจะสร้างปัญหาสังคมในอีกด้านหนึ่ง จึงเป็นการฉลาดกว่าที่จะควบคุมปัญหาที่เกิดขึ้น มากกว่าสร้างความพร้อมที่จะแก้ปัญหา

(๔.) กฎหมายไทยว่าด้วยสัญชาติไทยที่มีผลในปัจจุบัน

กฎหมายไทยว่าด้วยสัญชาติไทยที่มีผลในปัจจุบัน¹ มีลักษณะที่เปิดโอกาสให้เอกชนร้องขอมีสัญชาติไทยได้เมื่อเขามีความกลมกลืนกับสังคมไทยอย่างสมบูรณ์แล้วหรือมีศักยภาพอย่างชัดเจนที่จะผสมกลมกลืนกับสังคมไทย และในขณะเดียวกัน กฎหมายก็กำหนดกลไกที่ครบวงจรใน

¹ โปรดดูตารางที่แนบมาในภาคผนวกที่ ๑

การเปิดให้เอกชนละทิ้งสังคมไทยเมื่อเขาประสงค์จะเปลี่ยนสัญชาติ หรือในกรณีที่รัฐพิจารณาถึงความไม่เหมาะสมที่เอกชนจะมีสัญชาติไทย กฎหมายนี้ก็กำหนดกลไกในการเพิกถอนสัญชาติไทยของบุคคลนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า โดยตัวบทกฎหมายแล้ว กฎหมายไทยว่าด้วยสัญชาติไทยนี้เป็นกฎหมายที่วางอยู่บนความสมดุลย์ระหว่างหลักความมั่นคงแห่งรัฐและหลักสิทธิมนุษยชน

(๕.) ปัญหาความยากลำบากในการเข้าสู่สัญชาติไทยของคนต่างด้าวที่เข้ามาในประเทศไทย และความไร้ประสิทธิภาพของกลไกของรัฐในการควบคุมคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว

แต่อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่สัญชาติไทยของคนต่างด้าวมิได้เกิดขึ้นง่ายๆ ทั้งนี้ เพราะกฎหมายกำหนดให้กระบวนการได้สัญชาติไทยภายหลังการเกิดเป็นดุลยพินิจของรัฐอย่างสมบูรณ์ และในสภาวะการณ์ที่ระบบการทำงานของรัฐยังไม่ประสานกันเท่าที่ควร กระบวนการผสมกลมกลืนคนต่างด้าวในสังคมไทยโดยการได้รับสัญชาติไทยจึงเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพแม้จะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายรับรองสิทธิของคนต่างด้าวนั้นก็ตาม ความขัดข้องหลายประการเกิดขึ้นขั้นตอนของการปฏิบัติการในทางทะเบียนของรัฐเพื่อรับรองสิทธิในสัญชาติไทยของบุคคลที่กฎหมายรับรองสิทธิที่จะเป็นไทยหรือร้องขอสัญชาติไทย

ดังนั้น ปัจจัยหนึ่งแห่งความขัดข้องในขั้นตอนการผสมกลมกลืนคนต่างด้าวในสังคมไทย โดยการยอมรับให้สัญชาติไทยจึงน่าจะเกิดจากเหตุผลหลายประการ

ในประการแรก ก็คือ ฝ่ายบริหารสร้างกฎเกณฑ์ในทางปฏิบัติมากมายและมักจะมีทิศทางที่ขัดแย้งกัน และในหลายกรณี ก็มีความขัดแย้งกับกฎหมายของสภา ความไม่สอดคล้องระหว่างระหว่างบทบัญญัติแห่งกฎหมายและวิธีบังคับการตามกฎหมายจึงเกิดขึ้นโดยไม่มีใครเข้าใจความขัดข้องที่เกิด ปัญหาในประการที่สอง อาจจะมาจากความไม่ทันสมัยของเนื้อหาบางส่วนของกฎหมายไทยว่าด้วยสัญชาติไทย ท่ามกลางปัญหาต่างๆ ได้มีการมอบหมายหรือก่อตั้งหน่วยงานของรัฐขึ้นมาทำงานเดียวกัน แต่ด้วยปรัชญาและวิธีการที่แตกต่างกัน การทำงานจึงไม่อาจบรรลุผลอย่างที่ดีควรจะเป็น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

(๖.) ศาลปกครองและกฎหมายวิธีพิจารณาความในคดีปกครอง

คดีพิพาทเกี่ยวกับสถานะภาพในทางสัญชาติหรือสิทธิอยู่อาศัยในประเทศไทยเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ของบุคคลมากที่สุด เมื่อมีข้อพิพาทกับรัฐในเรื่องนี้ ความสงบสุขของชีวิตย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ ในระบบรัฐสมัยใหม่ เป็นธรรมดาที่จะเกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐและเอกชน แต่วิธีการระงับข้อพิพาทที่เป็นอยู่มิได้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ไม่เป็นที่ถกเถียงว่า โดยเฉพาะในคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญชาติไทย ศาลยุติธรรมส่วนแพ่งได้พิสูจน์ในแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่มาตลอดเวลาที่ประเทศไทยมีกฎหมายลายลักษณ์อักษรว่าด้วยสัญชาติไทยว่า ศาลนี้มิได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของฝ่ายบริหาร นอกจากนั้น ในหลายครั้งที่ศาลนี้ได้แปรเปลี่ยนหรือลดระดับของกฎหมายบางฉบับที่ออกมาโดยไม่รักษาความสมดุลระหว่างหลักความมั่นคงและหลักสิทธิมนุษยชน แต่อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาคดีนั้นยาวนานมากและคำพิพากษาที่ไม่อาจแก้ปัญหาที่เหตุ ในหลายครั้งที่ศาลเพิกถอนการกระทำที่มีชอบของฝ่ายปกครองนั้นๆ แต่กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดให้คำพิพากษาของศาลในคดีแพ่งมีผลเฉพาะรายละเอียดคำสั่งของฝ่ายบริหารที่มีผลละเมิดสิทธิของปัจเจกชนฉบับหนึ่งจึงอาจเป็นเหตุให้เอกชนจะต้องนำคดีมาสู่ศาลครั้งแล้วครั้งเล่า หากศาลปกครองมีอยู่และสั่งเพิกถอนคำสั่งนั้นเลย เหตุแห่งปัญหาก็จะหมดไป ทางแก้ไขจึงอยู่ที่การทำให้ศาลปกครองมีชีวิตขึ้นได้จริงเท่านั้นเอง

(๖.) ความสมดุลในสังคม: สัดส่วนในการยอมรับให้สัญชาติไทยแก่คนต่างด้าว

มีความจำเป็นที่รัฐจะต้องตามควบคุมความสมดุลในสังคม ตัวอย่างของความไม่สมดุลของชาติพันธุ์ในสังคมปรากฏให้เห็นทั่วไปในประชาคมโลก การปิดประตูประเทศเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ในยุคปัจจุบันและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศไทย เรายังต้องการทุน วัตถุดิบ เทคโนโลยี และตลาด สิ่งเหล่านี้มาถึงประเทศไทยไม่ได้ หากเราปิดประเทศ

เพื่อป้องกันปัญหาให้เกิดขึ้น เราก็จะต้องทราบ ว่า เหตุของปัญหามีความเติบโตเพียงใดแล้ว เราทราบดีว่า การที่คนต่างด้าวเข้ามาในประเทศมากๆ จะก่อให้เกิดการเสียสมดุลของสังคม ในการเก็บข้อมูล พบว่า การเก็บข้อมูลในเรื่องของการเข้ามาของคนต่างด้าวในประเทศไทยเป็นงานที่ทำในหลายหน่วยงาน แต่ก็ไม่มีหน่วยงานใดที่มีข้อมูลครบถ้วนและเป็นจริงมากที่สุด หากไม่มีข้อ

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร. พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

มูลที่ดี การประมาณการโดยย่อทำได้หรือทำไม่ได้ดี กล่าวคือ ไม่มีความถูกต้อง และจะคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

แต่อย่างไรก็ตาม ในข้อมูลที่ได้รับมาจากกระทรวงมหาดไทยทำให้เราทราบว่า คนต่างด้าวที่เข้ามาผสมกลมกลืนในสังคมไทยในช่วง พ.ศ.๒๕๓๑ จนถึง พ.ศ.๒๕๓๖ มีด้วยกันทั้งหมดจาก ๓๑ สัญชาติ และสัญชาติที่ร้องขอและได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทยมากที่สุด ก็คือ จีน (๒๓๑ คน) รองลงมาอย่างห่างไกลก็คือ อินเดีย(๔๙ คน) ตัวเลขนี้จะบอกเราว่า สัดส่วนที่เข้ามาผสมผสานกับความคิดและวัฒนธรรมของไทยนั้นจะมีสีสันเช่นใด เพราะการเข้ามาของคนไทยที่มีเชื้อชาติจีน ๒๓๑ คน และคนไทยที่มีเชื้อชาติอินเดีย ๔๙ คนนั้น ย่อมนำเอาความคิดและวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเข้ามาด้วย

นอกจากนั้น กระทรวงมหาดไทยยังบอกเราได้ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๕ จนถึง พ.ศ.๒๕๕๐ (รวมเป็นเวลา ๕ ปี) พบว่า ได้มีการอนุญาตให้คนต่างด้าวแปลงสัญชาติเป็นไทยแล้ว ๑๙,๓๘๗ คน แต่น่าเสียดายที่ได้มีการแยกสัญชาติของผู้ยื่นคำขอและผู้ได้รับอนุญาต

ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๓ จนถึง พ.ศ.๒๕๓๙ (รวม ๗ ปี) มีการร้องขอถือสัญชาติไทยโดยการสมรส ๑,๒๖๙ ราย และได้รับอนุญาต ๑,๐๕๖ ราย^๒ ตัวเลขหลังนี้จะบอกเราได้ว่า ในประเทศไทยปัจจุบัน มีหญิงไทยโดยการสมรสแล้วอย่างน้อย ๑,๐๕๖ คน

ในการประมาณการสภาพของสังคมนั้น เราต้องการข้อมูลที่เป็นองค์ประกอบของสังคมทุกส่วน ข้อมูลที่เกี่ยวกับคนไทยมีมากพอสมควร แต่ก็ยังไม่ครบทุกด้าน แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าวในประเทศไทยนั้น ยังขาดแคลนทีเดียว เมื่อไม่มีข้อมูล การประมาณการใดๆ ก็คือ การเดานั้นเอง ดังนั้น เราจึงควรจะต้องมีข้อมูลที่ชัดเจนในเรื่องสัดส่วนของบุคคลที่มีองค์ประกอบต่างด้าวทุกกลุ่ม อาทิคนต่างด้าวประเภทต่างๆ ที่ได้สัญชาติไทยแล้ว คนไทยที่เสียสัญชาติไทย นอกจากนั้น บุตรของคนต่างด้าวที่ได้สัญชาติไทย หรือบุตรของคนไทยแท้ที่ไปได้สัญชาติต่างประเทศ เพราะเกิดในต่างประเทศหรือมีบุพการีอีกฝ่ายเป็นต่างด้าวก็ตาม นอกจากนั้น จะต้องไม่ลืมคนต่างด้าวที่มีภูมิลำเนาถาวรหรือชั่วคราวก็ตามในประเทศไทยอีกด้วย ประมาณการต่างๆ เกี่ยวกับสังคม

^๒ โปรดดูตารางที่แนบมาในภาคผนวกที่ ๒

ไทยในอนาคตจึงจะเป็นไปได้อย่างถูกต้อง ความขาดแคลนข้อมูลเหล่านี้ น่าจะได้รับความสนใจจากรัฐเช่นกัน

รายงานผลวิจัยฉบับนี้เป็นเพียงการทำงานเพียงสำรวจข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทยโดยการให้สัญชาติไทยไทยเท่านั้น และผลของงานนี้ก็คือ การสำรวจปัญหาที่เกิดขึ้นจากข้อกฎหมายดังกล่าวในแง่ต่างๆ และข้อเสนอแนะนโยบาย การทำงานนี้ยังไม่อาจตอบปัญหาทั้งหมดของคนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว และอีกทั้งยังไม่ครอบคลุมถึงปัญหาการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทยโดยการให้ภูมิลาเนาถาวรในประเทศไทย สังคมไทยในปัญหาไม่อาจปฏิเสธความมีอยู่ของ “คนไทยที่มีองค์ประกอบต่างด้าว” และ “คนต่างด้าวที่มีภูมิลาเนาถาวรในประเทศไทย” จึงหวังจะมีงานวิจัยอื่นที่มาสานต่อจากงานนี้เพื่อที่เราจะได้มีความสามารถที่จะมองภาพของสังคมไทยในอนาคตอย่างชัดเจน

บรรณานุกรม

งานเขียนทางวิชาการ

- ก. งานเขียนภาษาไทย
- พระยาศรีวิศาลวาจา, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, พระนคร, โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๔
- ทวี ตะเวทีกุล, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, พระนคร, โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๗๘
- หลวงประดิษฐมนูธรรม, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, พระนคร, โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๗๙
- หลวงวิเทศจรรยาภิรักษ์, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, พระนคร, บริษัทคณะช่าง, ๒๔๙๕
- สติธย์ เสถียรไทย, อนุสัญญาว่าด้วยสัญชาติของสตรีที่สมรส, ใน: สราญมย์, ๑๐(๒๕๐๒), ๗๗-๘๑
- สมปอง สุจริตกุล, ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับปัญหาบุคคลสองสัญชาติ, ใน: บทบัณฑิตย, ๒๐ (๒๕๐๕)๒, ๓๔๗-๓๖๑
- วิเชียร วัฒนคุณ, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, พระนคร, โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๐๙
- หยุต แสงอุทัย, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, ๒๕๒๒
- จรัส ภักดีธนากุล, สิทธิก่อตั้งครอบครัวของคนต่างด้าว, ใน: บทบัณฑิตย ๓๙(๒๕๒๕)๓, ๒๘๑-๒๘๖

บรรณานุกรม

รายงานวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย : ข้อเสนอทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย
โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

- สันหัด ศะศิวิณิช, วิทยายุทธฉบับลูกทุ่งว่าด้วยการจดทะเบียนคนเกิดที่สถานกงสุลไทย, ใน: สราญมย์, (๒๕๒๘), ๒๐๐-๒๑๕
- สายหยุด นกน้อย, การได้สัญชาติไทยโดยการเกิด, ใน: สราญมย์, (๒๕๓๑), ๕๖-๖๑
- ภิญโญ พินัยนิติศาสตร์, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, กรุงเทพฯ, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓
- จรัส ภักดีธนากุล, ความไม่เป็นธรรมในกฎหมายสัญชาติไทย, ใน: บทบัญญัติ, (๒๕๓๔) ๔๗, ๑๐๑-๑๑๑
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, กฎหมายสัญชาติไทย: ผลกระทบต่อทั้งผู้ที่เกิดก่อนและหลังวันที่กฎหมายฉบับใหม่มีผลบังคับใช้, กทม., สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๓๕
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, ทศนะของนักกฎหมายต่อปัญหาการได้สัญชาติไทยในปัจจุบัน, ใน: รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ ๘๐ ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕, หน้า ๓๖๔-๓๘๕
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, คำพิพากษากฎีกาที่ ๒๔๘๘/๒๕๓๕: สัญชาติไทยของบุตรของหญิงไทยและชายต่างด้าวที่เข้าเมืองแบบไม่ถาวร, ใน: วารสารนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์, ๒๒(๒๕๓๕) ๔, ๖๑๙-๖๓๐
- กมล สันธิเกษตริณ, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์นิติบรรณ การ, ๒๕๓๖
- กมลมิตร วุฒิจำนงค์ และประภาพรรณ อุดมจรรยา, การได้สัญชาติ, ใน: วารสารอัยการ, ๑๖ (๒๕๓๖) ๑๘๒, ๖๑-๖๗.
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, วิวัฒนาการของแนวความคิดว่าด้วยสัญชาติไทยโดยหลักดินแดน, บทความเสนอในงานธรรมศาสตร์วิชาการประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๗, หน้า ๑-๓๓
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, หมายเหตุท้ายคำพิพากษากฎีกาที่ ๑๕๕๙-๑๕๖๓/๒๕๓๘, ฉบับของสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม, เล่ม ๔, หน้า ๑-๒๐

บรรณานุกรม

รายงานวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย : ข้อเสนอทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, กทม., สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๓๘

ข. งานเขียนภาษาต่างประเทศ

- Pierre Louis-Lucas, Les Conflits de nationalités, dans:Recueil des Cours de l'Academie de la Haye, (1938)II, 40-59.
- Hans Von Mangoldt, Nottebohm Case, in:International Encyclopedia of Public International Law, Instalment 2, 1981, pp.213-216
- Wolfgang Benedek, Nationality Decrees in Tunis and Morocco(Advisory Opinion), in: International Encyclopedia of Public International Law, Instalment 2, 1981, pp.416-428.
- Michael Akehurst, A Modern Introduction to International Law, London, George Allen and Unwin,1984.
- Albrecht Randelzhofer, Nationality, in: International Encyclopedia of Public International Law, Instalment 8, 1985, p.416.
- Louis Henkin, Human Right, in:International Encyclopedia of Public International Law, Instalment 9, 1986, pp.268-274.
- Juan Carrillo Salcedo, Universal Declaration of Human Right, in:International Encyclopedia of Public International Law, Instalment 9, 1986, pp.303-307.
- Philip Alston, International protection of children, in:International Encyclopedia of Public International Law, Instalment 9, 1986, pp.18-22.
- José Francisco Rezek, Le droit international de la nationalité, dans:Recueil des Cours de l'Academie de la Haye, (1986) III, 341-400.

บรรณานุกรม

รายงานวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย : ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

- Adam Starchild, How to legally obtain a second citizenship and passport - and passport - why you want to, Loompanics Unlimited Port Townsend, Washington, 1995

เอกสารของรัฐสภา

- บันทึกการรายงานการประชุมของต่อที่ประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๑๒/๒๕๓๒ ในเรื่องกระทู้ถามที่ ๘๘ เรื่องขอให้แก้ปัญหาค้าผู้ถือบัตรประจำตัวหรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ซึ่งนายสุชาติ ชำนาญศิลป์ ถาม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๒
- บันทึกการรายงานการประชุมของต่อที่ประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๓/๒๕๓๘ ในเรื่องการรายงานผลการดำเนินการของกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงศึกษาเกี่ยวกับญัตติด่วนเรื่องการหาทางช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองชีวิตและสิทธิมนุษยชนของเยาวชนและของพระธรรมทูตไทยที่ถูกสหรัฐอเมริกาละเมิดสิทธิมนุษยชนในคดีฆาตกรรมหมู่ที่อริโซนาเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

ความเห็นของอัยการสูงสุด

- ความเห็นของกรมอัยการที่ ท. ๒/๒๕๐๗ เกี่ยวกับการสละสัญชาติไทยของคนไทยโดยหลักดินแดนที่มีบิดาตามข้อเท็จจริงที่เป็นต่างด้าว
- ความเห็นของกรมอัยการที่ ท.๓๐/๒๕๐๘ เกี่ยวกับการได้สัญชาติของบุตรที่เกิดในประเทศไทยในวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ จากมารดาอเมริกัน โดยไม่ปรากฏบิดา
- ความเห็นของกรมอัยการที่ ท.๕๔/๒๕๑๒ เกี่ยวกับสถานภาพของบุคคลในดินแดนที่เคยเป็นของไทย
- ความเห็นของกรมอัยการที่ ท.๑๒๒/๒๕๑๘ เกี่ยวกับการเสียสัญชาติไทยของคนไทยโดยหลักดินแดนเพราะรับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวใน พ.ศ. ๒๕๑๖
- ความเห็นของกรมอัยการที่ ท.๑๔/๒๕๒๐ เกี่ยวกับขอบเขตในการบังคับใช้พ.ร.บ. ๓๓๗

บรรณานุกรม

รายงานวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวสมรสในสังคมไทย : ข้อเสนอทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย
โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

- ความเห็นของกรมอัยการที่ ท.๑๔๘/๒๕๒๔ เกี่ยวกับบุคคลสัญชาติไทยเข้าถือสัญชาติอเมริกัน โดยการแปลงสัญชาติ
- ความเห็นของกรมอัยการที่ ท.๓/๒๕๓๖ บุคคลต่างด้าวได้สัญชาติไทยโดยการสมรส
- ความเห็นของกรมอัยการที่ ท. ๔๒/๒๕๐๖ เรื่อง คนต่างด้าวได้มาหรือพยายามได้มาซึ่งที่ดิน โดยไม่ได้รับอนุญาต

เอกสารของฝ่ายปกครองของรัฐ

เอกสารกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

- คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและรับผิดชอบการจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ตามโครงการจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ปี ๒๕๓๓-๒๕๓๔
- รายงานการติดตามประเมินผลโครงการจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ๒๕๓๓-๒๕๓๔
- เอกสารประกอบคำชี้แจงตามโครงการประชุมชี้แจงซักซ้อมแนวทางปฏิบัติการพิจารณาลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านแก่ชาวไทยภูเขาให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของสำนักทะเบียนใน ๒๐ จังหวัด, ๒๕๓๗.
- คู่มือปฏิบัติงานและฝึกอบรมชาวเขาของส่วนประสานราชการ สำนักประสานงานมวลชน, ๒๕๓๘
- โครงการพิจารณาให้สถานะต่างด้าวแก่ชาวไทยภูเขาที่อพยพเข้ามาในประเทศ, ๒๕๓๙
- แบบบันทึกและตรวจสอบประวัติการพิจารณาให้สถานะคนต่างด้าวแก่ชาวไทยภูเขาที่อพยพเข้ามาในประเทศ, ๒๕๓๙
- ส่วนประสานราชการ สำนักประสานงานมวลชน กรมการปกครอง, สรุปยอดเขาที่ได้รับสัญชาติไทย, ใน: นิตยสารภาพข่าวทักษิณ, ๒๖(๒๕๓๙)๑๒,

บรรณานุกรม

รายงานวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย : ข้อเสนอทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

เอกสารกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย

- ระเบียบไม่เกี่ยวกับคดีลักษณะ ๔๘ ซึ่งออกตามความใน พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.๒๕๐๘ และ ระเบียบกวดขันการขอแปลงสัญชาติเป็นไทยลงวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๒
- ขั้นตอนในการดำเนินงานของกองกำกับการ ๓ กองตำรวจสันติบาล ๒ สำนักงานตำรวจสันติบาล กรมตำรวจ, ๔๐ หน้า
- คู่มือปฏิบัติงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ๒๕๓๕-๒๕๓๙
- ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทยปี ๒๕๓๘

เอกสารการสัมมนา

เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องสถานการณ์ “คนข้ามชาติ” ของประเทศไทย:นโยบายและทิศทางงานวิจัย จัดโดย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๗

- จารึก เมฆวิชัย, คนต่างด้าวข้ามเข้าไทย:สถานการณ์ ปัญหา และผลกระทบ
- วรวิทย์ เจริญเลิศ, แรงงานต่างด้าวที่ถูกกฎหมายในประเทศไทย
- ฤศล สุนทรธาดา, แรงงานต่างชาติที่ไม่ถูกกฎหมายในประเทศไทย:แนวความคิด สถานการณ์ และประเด็นการวิจัย
- วงศ์ จันทอง, การส่งออกแรงงานไทย:อดีต ปัจจุบัน และอนาคต
- พงศธร เทพวงศ์, อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ของนโยบายเรื่องคนข้ามชาติด้านแรงงาน
- วริมา โพธิสมบัติ, นโยบายความมั่นคงเกี่ยวกับคนข้ามชาติ:อดีต ปัจจุบัน และอนาคต
- เกษมสันต์ จิณณวาโส, ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแรงงานอพยพจากต่างประเทศ

บรรณานุกรม

รายงานวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย : ข้อเสนอทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

ภาคผนวกที่ ๑
รวมรายชื่อกฎหมายไทยเกี่ยวกับสัญชาติ

1. **พ.ร.บ.แปลงชาติ ร.ศ.130**
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 28 หน้า 96 วันที่ 11 มิถุนายน ร.ศ.130)

2. **พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.2456**
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 29 หน้า 279 วันที่ 30 มีนาคม 2456)

3. **พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.2495**
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 69 ตอนที่ 10 หน้า 103 วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2495)
 กฎกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2495
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 69 ตอนที่ 37 หน้า 12)
- 3.1. **พ.ร.บ.สัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2496**
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 70 ตอนที่ 10 หน้า 193 วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2496)
 กฎกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 24 กรกฎาคม 2499
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 57 หน้า 909)
- 3.2. **พ.ร.บ.สัญชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2499**
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 74 ตอนที่ 15 หน้า 431 วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2499)
 กฎกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2501
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 75 ตอนที่ 105 หน้า 632)
- 3.3. **พ.ร.บ.สัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2503**
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 77 ตอนที่ 8 หน้า 5 วันที่ 26 มกราคม 2503)
 กฎกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 30 มิถุนายน 2503
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 77 ตอนที่ 57 หน้า 5)

4. **พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.2508**
 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 82 ตอนที่ 62 หน้า 1 วันที่ 4 สิงหาคม 2508)
 กฎกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 15 พฤษภาคม 2510

ภาคผนวก ๑

รายงานผลวิจัยเรื่องการยอมรับให้คนต่างด้าวผสมกลมกลืนในสังคมไทย: ข้อสำรวจทางกฎหมาย ปัญหา และทางเลือกนโยบาย

โดย รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 84 ตอนที่ 46 หน้า 5)

ประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 15 พฤษภาคม 2510

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 84 ตอนที่ 46 หน้า 1)

4.1. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 89 ตอนที่ 190 หน้า 206 วันที่ 13 ธันวาคม 2515)

4.2. พ.ร.บ.สัญญาชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 13 หน้า 3 วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2535)

4.3. พ.ร.บ.สัญญาชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2535

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 42 หน้า 94 วันที่ 8 เมษายน 2535)

ภาคผนวกที่ ๒			
ตารางแสดงจำนวนการร้องขอสัญชาติไทยตามสามีและการอนุญาตให้ได้สัญชาติไทย			
ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๓๓ - ๒๕๓๙			

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้ยื่นขอ	จำนวนอนุญาต	หมายเหตุ
2533	228	106	ตกค้างจากปีที่ผ่านมา
2534	241	302	
2535	120	69	
2536	160	59	
2537	91	91	
2538	149	149	
2539	280	280	
7 ปี	1,269 ราย	1,056 ราย	

แหล่งที่มา : กระทรวงมหาดไทย